



**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÖZEL EĞİTİM İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNDE ÖZ-  
SAYGI, YALNIZLIK ve MERHAMET SEVİYELERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İlker KOCADAĞ**

**Lefkoşa**

**Haziran, 2022**

**İLKER KOCADAĞ**

**ÖZEL EĞİTİM İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN  
EBEVEYNLERİNDE ÖZ-SAYGI, YALNIZLIK ve  
MERHAMET SEVİYELERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS**

**2022**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNDE ÖZ-  
SAYGI, YALNIZLIK ve MERHAMET SEVİYELERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İlker KOCADAĞ**

**Tez Danışmanı  
Yard. Doç. Dr. Ezgi ULU**

**Lefkoşa  
Haziran, 2022**

## Onay

İlker Kocadağ tarafından hazırlanan “Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinde öz-saygı, yalnızlık ve merhamet seviyelerinin incelenmesi” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 20.06.2022 tarihinde kabul edilmiştir.

| Jüri Üyeleri  | Adı – Soyadı                        | İmza  |
|---------------|-------------------------------------|-------|
| Jüri Başkanı: | Yard. Doç. Dr. Hande Çelikay Söyler | ..... |
| Jüri Üyesi:   | Yard. Doç. Dr. Şebnem Güldal        | ..... |
| Danışman:     | Yard. Doç. Dr. Ezgi Ulu             | ..... |

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

20/06/2022

Doç. Dr. Meryem Karaaziz  
Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

20/06/ 2022

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer  
Enstitü Müdürü

## **Etik İkelere Uygunluk Beyanı**

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

**İlker Kocadağ**

**20/06/22**

## Teşekkür

Başta danışmanın Sn. Yrd. Doç. Dr. Ezgi Ulu olmak üzere, Yakın Doğu Üniversitesi bünyesinde eğitim aldığım, danıştığında yardımlarını esirgemeyen tüm değerli eğitimlerime teşekkür ediyorum.

Gerek tecrübelerini, gerekse psikolojik ve teknik desteğini esirgemeyen kuzenim sn. Murat Bekleyiş Apaydın'a sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimin ilk gününden beri yanımda olan arkadaşım iç mimar Sn. Ahmet Kotan ve değerli aile üyelerine çok teşekkür ederim.

Ölçüm araçlarını uygulayabilmek adına görüşüp desteklerini edindiğim Özel Anka Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (AFYON), Özel Aydın Ufuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (AYDIN), Özel Denizli Ayyıldız Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (DENİZLİ), Özel Pamukkale Ayyıldız Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (DENİZLİ), Özel Dilek Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (İZMİR), Özel Kütahya Umut Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (KÜTAHYA), Özel Muğla Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (MUĞLA), Özel Şehzadeler Dilgem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (MANİSA) ve Özel Uşak Yeniden Doğuş Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (UŞAK) 'ne bilime ve öğrencilerini destekleyen ailelere dair öncelikli tutumları için teşekkür ederim.

Son olarak da aileme babam Hasan Kocadağ, kardeşim F. İlkay Kocadağ ve değerli annem İrfaniye Kocadağ'a her şey için ve sonsuza kadar teşekkür ederim.

**İlker Kocadağ**

## Özet

### Özel Eğitim İhtiyacı olan Çocukların Ebeveynlerinde Öz-saygı, Yalnızlık ve Merhamet Düzeylerinin İncelenmesi

**Kocadağ, İlker**

**Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**Haziran,2022, (97) sayfa**

Bu araştırmanın amacı özel eğitim merkezlerinde eğitim gören çocukların, anne babalarının öz saygı, yalnızlık ve merhamet seviyelerini ve düzeyler aralarındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın evrenini Ege Bölgesindeki sekiz ilde özel eğitim kurumlarından eğitim alan çocukların ailelerinden meydana gelmektedir. Çalışmanın örnekleme tabakalı örnekleme yöntemiyle kararlaştırılmıştır. Araştırma; Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Muğla, Manisa ve Uşak illerindeki özel eğitim kurumlarıyla yapılan iş birliği sonucunda 473 kadın ve 17 erkek katılımcı ile toplam 490 katılımla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara Sosyo-demografik Bilgi Formu, Yalnızlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Merhamet ölçeği online olarak düzenlenmiştir. Ölçek uygulaması kurumlarda katılımcılarla sabit tablet vasıtasıyla yüz yüze, fiziksel katılım gösteremeyenlerle, kurum yetkililerinin paylaştığı ölçüm formlarının linki yoluyla gerçekleştirilmiştir. Sonucunda Öz saygısı, merhamet ve alt boyutlarında orta seviyede ve yalnızlık az düşük düzeyleri görülmüştür. Yalnızlık, merhamet ve öz saygı arasındaki ilişki çalışma bulgularında yalnızlık ile öz saygı olumlu yönde, merhamet ile yalnızlık olumsuz yönde olarak gerçekleşmiştir. Belirli bir denge dışında öz saygı ve yalnızlık seviyelerinin mutluluk ile ilişkisi belirtilen merhamet seviyesini düşürdüğü literatürde de yer almaktadır. Çalışmanın verilerine göre yüksek öz saygı ve yalnızlık, merhamet seviyesi düşürmektedir. Çalışmada ulaşılan bulgularda merhamet ve yalnızlığın birlikte öz saygıyı anlamlı biçimde yordaması da literatürde yer alan bulguları destekler niteliktedir.

**Anahtar Kelimeler:** Merhamet, Öz saygı, Özel eğitim, Şefkat, Yalnızlık

## **Abstract**

### **Investigation of Self-Esteem, Loneliness and Compassion Levels in Parents of Children Who Needs Special Education**

**Kocadağ, İlker**

**MA/ PhD, Department of Clinical Psychology**

**June, 2022, (97) pages**

The purpose of this research is to examine the self-esteem, loneliness and compassion levels of the parents of the children who are educated in special education centers and the relationship between the levels. The universe of the study consists of the families of the children who received education from private education institutions in eight provinces in the Aegean Region. The sample of the study was determined by the stratified sampling method. Research; As a result of cooperation with private education institutions in the provinces of Eagean, it was held with 473 female and 17 male participants, with a total of 490 participants. Socio-demographic Information Form, Loneliness Scale, Rosenberg Self-Esteem Scale and Compassion Scale were prepared online for the participants. The scale application was carried out face-to-face with the participants via a tablet in the institutions, and through the link of the measurement forms shared by the institution officials with those who could not participate physically. As a result, moderate levels of self-esteem, compassion and sub-dimensions and low levels of loneliness were observed. In the findings of the study, the relationship between loneliness, compassion and self-esteem was found to be positive with loneliness and self-esteem, and negative with compassion. Apart from a certain balance, it is also included in the literature that the relationship between self-esteem and loneliness levels and happiness decreases the level of compassion. According to the data of the study, high self-esteem and loneliness lower the level of compassion. In the findings of the study, compassion and loneliness significantly predict self-esteem together, which supports the findings in the literature.

**Keywords:** Compassion, Loneliness, Self-esteem, Special education

## İçindekiler

|                                    |     |
|------------------------------------|-----|
| Onay .....                         | I   |
| Etik İkelere Uygunluk Beyanı ..... | II  |
| Teşekkür .....                     | III |
| Özet .....                         | IV  |
| Abstract .....                     | V   |
| İçindekiler .....                  | VI  |
| Tablolar Listesi .....             | IX  |
| Kısaltmalar .....                  | XI  |

### BÖLÜM I

|                          |    |
|--------------------------|----|
| Giriş.....               | 12 |
| Problem Durumu .....     | 13 |
| Araştırmanın Amacı ..... | 15 |
| Alt amaçlar .....        | 15 |
| Araştırmanın Önemi ..... | 16 |
| Sınırlılıklar.....       | 16 |
| Tanımlar .....           | 17 |
| Merhamet.....            | 17 |
| Öz (Benlik) Saygı .....  | 17 |
| Özel Eğitim.....         | 17 |
| Yalnızlık .....          | 17 |

### BÖLÜM II

|   |    |
|---|----|
| Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar .....                             | 18 |
| Kavramsal Temeller .....  | 18 |
| Özel Eğitim .....   | 18 |
| Engelliler ve Sosyal Alanlar .....  | 18 |
| Özel eğitim Sınıflandırılması.....  | 19 |
| Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocukların Ebeveynleri ile İlgili Çalışmalar..... | 19 |
| Öz (Benlik) Saygı .....   | 21 |
| Benlik Değeri ve Öz Saygı.....  | 23 |
| Öznel İyi Oluş ve Öz Saygı.....   | 23 |



|                                  |    |
|----------------------------------|----|
| Merhamet .....                   | 24 |
| Farklı Boyutlarda Merhamet. .... | 24 |
| Yalnızlık .....                  | 25 |
| Yalnızlık ve Sosyal Yaşam. ....  | 27 |
| Benlik Yapısı ve Yalnızlık. .... | 27 |
| İlgili Araştırmalar .....        | 28 |
| Merhamet .....                   | 28 |
| Öz (Benlik) saygı .....          | 29 |
| Yalnızlık .....                  | 31 |

### BÖLÜM III

|  |    |
|--|----|
| Yöntem.....                              | 33 |
| Araştırma Modeli .....                   | 33 |
| Evren ve Örneklem.....                   | 33 |
| Veri Toplanması .....                    | 36 |
| Veri Toplama Araçları.....               | 37 |
| Demografik Bilgi Formu .....             | 37 |
| UCLA Yalnızlık Ölçeği .....              | 37 |
| Merhamet-Şefkat Ölçeği.....              | 38 |
| Rosenberg Benlik (Öz) Saygı Ölçeği ..... | 38 |
| Verilerin Analizi ve Yorumlanması .....  | 39 |
| Çalışma Planı ve Süreci.....             | 42 |

### BÖLÜM IV

|   |    |
|---|----|
| Bulgular ve Yorumlar .....  | 43 |
| Birinci Alt Amaç Bulguları .....  | 43 |
| 1. Anne babaların yalnızlık düzeylerinin demografik özelliklere göre incelenmesi .....                              | 43 |
| 2. Anne babaların öz saygı düzeylerinin demografik özelliklere göre incelenmesi .....                               | 46 |
| 3. Anne babaların Merhamet düzeyleri ile özsaygı ve yalnızlık puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? ..... | 51 |
| 4. Yalnızlık ve merhamet birlikte öz saygıyı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır? .....                            | 53 |

### BÖLÜM V

|                |    |
|----------------|----|
| Tartışma ..... | 55 |
|----------------|----|

## BÖLÜM VI

|  |    |
|--|----|
| Sonuç ve Öneriler.....                               | 62 |
| Sonuç .....  | 62 |
| Öneriler.....  | 63 |
| Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler .....         | 63 |
| İleride Yapılacak Çalışmalara Yönelik Öneriler ..... | 64 |
| Kaynakça.....  | 66 |
| Ekler .....  | 87 |
| Ek 1.Etik Kurul Onayı.....                           | 87 |
| Ek 2. Ölçüm Araçları.....                            | 88 |
| Ek 3. Demografik Bilgi Formu.....                    | 89 |
| Ek 4. Ölçüm Aracı Kullanım İzinleri .....            | 90 |
| Ek 5. Bilgilendirme Formu.....                       | 92 |
| Ek 6. Onam Formu .....                               | 93 |
| Ek 7. İntihal Raporu .....                           | 94 |
| Ek 8. Özgeçmiş.....                                  | 95 |

## Tablolar Listesi

### Sayfa

|   |    |
|---|----|
| <b>Tablo 1.</b> Katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre dağılımları.....  | 34 |
| <b>Tablo 2.</b> Ölçeklere ilişkin normallik testi sonuçları .....   | 39 |
| <b>Tablo 3.</b> Katılımcıların Benlik Saygısı Ölçeği puanı için değerlendirme ölçütleri .....   | 40 |
| <b>Tablo 4.</b> Katılımcıların Yalnızlık Ölçeği puanı için değerlendirme ölçütleri .....  | 40 |
| <b>Tablo 5.</b> Katılımcıların Şefkat alt boyutu Merhamet Ölçeği ve alt boyut puanları için değerlendirme ölçütleri .....             | 41 |
| <b>Tablo 6.</b> Katılımcıların Benlik Saygısı Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve alt boyutlarına ve Yalnızlık Ölçeğine ilişkin düzeyler ..... | 41 |
| <b>Tablo 7.</b> Katılımcıların Yalnızlık düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....   | 43 |
| <b>Tablo 8.</b> Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin eğitime göre Kruskal Wallis H testi sonuçları .....                             | 44 |
| <b>Tablo 9.</b> Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması .....  | 45 |
| <b>Tablo 10.</b> Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin çocuk sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları .....                     | 45 |
| <b>Tablo 11.</b> Katılımcıların yalnızlık düzeylerinin şehir göre Kruskal Wallis H testi sonuçları .....                              | 46 |
| <b>Tablo 12.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....   | 47 |
| <b>Tablo 13.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin eğitime göre Kruskal Wallis H testi sonuçları .....                             | 47 |
| <b>Tablo 14.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması .....  | 48 |
| <b>Tablo 15.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI elde ettikleri puanların sahip oldukları çocuk sayısına göre betimsel istatistikleri .....   | 49 |
| <b>Tablo 16.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI puan ortalamalarının sahip oldukları çocuk sayısına göre ANOVA sonuçları.....                | 49 |
| <b>Tablo 17.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI elde ettikleri puanların şehre göre betimsel istatistikleri.....                             | 50 |
| <b>Tablo 18.</b> Katılımcıların ÖZ SAYGI puan ortalamalarının şehre göre ANOVA sonuçları .....  | 50 |
| <b>Tablo 19.</b> Katılımcıların Merhamet düzeyleri ile özsaygı ve yalnızlık ölçekleri arasındaki ilişki (n = 464) .....               | 51 |

|   |    |
|---|----|
| <b>Tablo 20.</b> Çoklu bağlantılılık testi sonuçları .....  | 53 |
| <b>Tablo 21.</b> Benlik Saygısı'nın yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonuçları ..... | 54 |

**Kısaltmalar**

|                |   |
|----------------|---|
| <b>KKTC:</b>   | Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti                     |
| <b>MEB:</b>    | Milli Eğitim Bakanlığı                            |
| <b>APA:</b>    | Amerikan Psikologlar Birliği                      |
| <b>TDK:</b>    | Türk Dil Kurumu                                   |
| <b>UNESCO:</b> | Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü |

## BÖLÜM I

### Giriş

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Özel Eğitim gereksinimi duyan öğrencilerin anne babaları sosyal hayatlarının devamı noktasında davranışsal ve psikolojik boyutlarda sıkıntıya neden olabilecek bir takım sosyal gereklilikleri sergileyememe durumunda buldukları öngörülmektedir (Çengelci, 2009). Özel eğitim gereksinimi duyan çocuğuna karşı aile bireylerinin edindiği koruyucu ve destekleyici tavırların (Turnbull, 1995), yanı sıra kendilerine karşı duyduğu birtakım duygular doğuracağı, bu duyguların öz bilinçli olan yalnızlık, öz saygı ve şefkat- merhamet duyguları olabileceği düşünülmektedir.

Bireylerin beklenti ile oluşturduğu birliktelikler ile yaşanan birliktelikler arasındaki denk gelmeyen durumların sebep olduğu öznel psikolojik durum yalnızlık olarak betimlenmiştir (Peplau & Perlman, 1982). Erikson yalnızlık ile geçen süre hakkında, olumsuz dönem deneyimi ile yalnızlık yaşamak süresi uzadıkça psikolojik yalnızlık ve soyutlanmışlık davranışı sergilemek muhtemel bir hal alır belirtmiştir (Geçtan, 2007). Pozitif psikoterapilerin başlangıcından bu yana karşılaşılan Merhamet (Şefkat, benmerkezcilik alt boyutları) kavramı psikopatolojik çalışmalarda olumsuz yönler üzerine çalışılarak somut sonuçlarla ilerlemekten ziyade destekleyici nitelikte bir etkisi olabileceği iç görü kazanımı ve kişiliğin olumlu yönlerine vurgu yapılması önemli olarak değerlendirilmektedir (Seligman, 2002).

Bireyin benlik saygısı ve değerlendirmesi, iç görüşünü olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilirken, kendisine dair eleştiri ve kabullenme gibi etkileri meydana getirmesi de oluşmaktadır. Bu da bireyin benlik algısını belirlenmesine öz saygısının niteliğine karar verebilmesine olanak sağlayabilmektedir (Cirhinlioğlu & diğerleri, 2017).

Duygu durumların yarattığı sonuçlar ya da neden olma ihtimaline dayalı araştırmalar özel eğitim gereksinimi duyan bireyler, aileleri ve özel eğitim eğitmenleri üzerine yapılan çalışmalarda, literatürde yer almaktadır.

### **Problem Durumu**

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların aileleri üzerine yapılan çalışmalar, engel türlerine göre sınıflandırılarak gerçekleştirilmekte olmasına rağmen depresyon, kaynaklandığı çeşitlilikle stres ve türleri vb. olumsuz ruhsal etki yaratan durumlarla baş etme yollarına ve psikolojik iyi oluşu sürdürmeye dair çalışmalar artmaktadır.

Sosyal gelişim erken çocukluk döneminde edinilen ilişkiler bütünüyle ebeveynlerin etkisi biçiminde meydana gelmektedir (Kulaksızoğlu, 2003). Bu noktadan yola çıkarak, uyumlu bir kişiliğe sahip olan çocuklar anne ile olumlu duygusal bir iletişim içerisindedir (Özbey & diğerleri, 2010). Ailenin çocukla olan etkileşimi, çocuğun kişilik yapılanmasına ve nesne ilişkilerine dair olumlu yönde gelişip gelişmemesine yol açar (Çağdaş, 2008). Aile yapısındaki değişimler çalışan rolünü anne ya da babaya atfederken, baba çocuk etkileşimin artmasını sağlamıştır. Çağdaş (2008) babanın, çocuk gelişimi üzerinde doğumdan gelen bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Gelişim süreçleri kuramlarda ve araştırmalarda belirtilen bir anne çocuk ilişkisi, özel eğitim ihtiyacı olan bir çocuk ve anne arasında da aynı biçimde meydana gelebileceği belirtilebilir. Ailede çocuğunun bakım ihtiyacı, çevreden edinilen olumsuz etkiler, eğitim sürecinin yorucu olması ve gerçekleşen olumsuzluklar devamı durumunda devam eden kaygı ve endişe, depresyon ile sonuçlanabilir ve hali hazırda bir etki altındayken depresyon ile mücadele etmekte sıkıntı çekecekleri öngörülmektedir (Atılğan & Kolburan, 2019).

Aile içinde sergileyeceği tutum ve davranışlardan uzakta kalan çocuk, o ailenin çocuğu rolünü edinemediğinde uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Çocuğun yetersizliği, karşılaması gereken kültürel, yaş, cins ve sosyal koşulların getirdiği rolleri karşılamasına engel oluyorsa aile içinde uyum sorunları meydana gelmektedir (Özgüven, 2000). Süreğen hastalıklar ya da engelin tüm türleri (duyuşsal, ortopedik, zihinsel ve diğer) aile yapısının sağlamlığına bakmaksızın, aile üyelerinin adaptasyonunu engellemekte ve aile içi dengeleri bozabilmektedir (Yörükoğlu, 1998).

Özellikleri farklı olan çocuğa sahip olma, anne babaların tercih ettiği bir rol olmadığı gibi kendilerini hazırlamış olamazlar (Kulaksızoğlu, 2003). Bu sebeple tüm beklentilerin yerini şiddetli bir üzüntü aldığı gibi psikolojik bir karmaşa da beraberinde gelmektedir (Özsoy & diğerleri, 1998).

Stres; zihinsel, ruhsal ve bedensel dayanıklılık limitleri dışına çıkabilen bir durumdur. Birey stres sebebiyle talep ve gereksinimleri doyumaya izin vermemektedir (Şahin, 1998). Bireyin benlik bütünlüğüyle, benlik saygısı önemli ölçüde olumsuz etkiye maruz kalabilir. Stresi algılama biçimi farklı olan her insan bu farklılığı; bilişsel değerlendirme yetisi, yaşamsal tecrübe ve edindiği sosyal destek niteliği doğurmaktadır (Şahin, 1998). Kişinin başkasıyla olan iletişimde; Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de yer alan kendini gerçekleştirme, takdir ve sevgi gibi ihtiyaçlarının tatmin gerekliliği sosyal destek olarak adlandırılmaktadır (Ekinci & Ekici, 2003).

Bir çocuğun aile birlikteliğine dahil olması, o ailenin ilişkilerinde yeniden yapılanmaya neden olmaktadır. Hiçbir özelliği bilinmeden sadece bir çocuğun dünyaya gelmesi başlı başına strese sebep verebilirken engelli bir çocuğun aileye katılımı ve aile içerisinde gelişim sürecine beraberine farklı uygulamalara neden olmaktadır (Akkök, 2003). Aile içerisinde bu uygulamalar ve edinilen roller zorlayıcı bir değişken haline gelip stres kaynaklı psikolojik patolojilere de yer verebilmektedir (Akkök ve diğerleri; Küçükler 2001). Özel eğitim gerekliliği olan bir çocuk sahibi olmak beraberinde getirdiği değişkenlerle birçok açıdan stresin yolunu açmaktadır (Moes ve diğerleri, 1996). Stres ve olumsuz etkilerini seyreltmek özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ailelerinin aile içinde ve çevrelerinden edinecekleri sosyal destek ile mümkündür (Dunn ve diğerleri, 2001). Sosyal desteğin özelliği yanı sıra psikolojik dayanıklılıkta içerisindeki başa çıkma da önemli bir faktördür (Weiss, 2002). Hem aile hem de özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun yetersizliklerini gidermek ve sorunlara karşı baş etme becerisi geliştirmek ya da sorunları azaltmayı sağlamak amacıyla sunulan destek hizmetleri, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun kendi benlik bütünlüğüne adaptasyonunu ve ailenin uyumunu kolaylaştıran bir faktördür (Kaner, 2004).

Bu noktada yine sosyal desteğe sahip olanın stres üzerindeki önleyici etkilerden biri olduğu vurgulanabilmektedir (Ekinci & Ekici, 2003). Aile için stresör haline gelen durumlar; özel eğitim gerekliliği hakkında geçerli bilgili sahibi olamamak, diğer insanlara çocuğunun engeli hakkındaki aktarımda yaşanan zorluklar, eğitim, sağlık ve tedavi uygulamaları için uzmanlarla görüşme durumunun zorunluluğu, gelecek kaygıları ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa daha yüksek miktarda zaman, para ve enerji gerekliliği belirtilmektedir (Kavak, 2007).



Özel eğitim gereksinimi olan bir çocuğun ailesinin yaşadığı zorluklar; bakımı ve gelişimi için sorumluluk alma, aile içerisinde yaşanan bir sorun olabilmektedir. Bunun yanı sıra bakım ve gelişim gerekliliklerini tam anlamıyla yerine getirememek, durum hakkında yetersiz bilgiye sahip olmak, eğitim ve hizmetlerin bir sınıra sahip olması ile maddi imkanların seviyesinin aile üzerindeki etkileri, çocuğun durumunu çevredeki diğer insanlara aktarma ve olumlu olmayan tavır ve davranışlarla mücadele etmekteki zorlanma, geleceğe dair kaygılar ve çocuğunun geleceğine dair kaygılardır (Küçükler, 2001). Bu sorunların gösterdiği farklılıklar engelin türüne ve davranışsal boyutta gerçekleştirildiği eylemlere göre fark edebilmektedir. Bu eylemler neticesinde ailede yaşanan stres düzeyi değişimi, engel türüne göre ortaya çıkan güçlüklerin, yaşanan stres üzerindeki değişime etkisi olduğunu doğrulamaktadır (Akçalı, 2005).

Bu nedenle çalışmanın problem sorusu özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anne babaları üzerinde öz saygı, yalnızlık ve merhamet düzeyleri arasında farklılık var mıdır olarak belirlenmiştir.

### **Araştırmanın Amacı**

Bu çalışmada Özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve babaların alanyazında belirtilen yalnızlık ve öz saygının olumsuz psikolojik etkilerinin ve merhametin mutluluk ilişkisi yönlendirmesi açısından seviyelerinin ölçülmesi ve demografik özelliklere göre incelenmesinin ile alanyazında yapılan çalışmalardaki bulgulara göre değerlendirilmesi ve değişkenlerin aralarındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

### **Alt amaçlar**

Bu araştırma boyunca aşağıdaki soruların cevaplarını aramak amaçlanmıştır;

1 – Anne babaların yalnızlık düzeylerinde, katılımcıların demografik özelliklerine göre (Cinsiyet, eğitim seviyesi, çocuk sayısı, çalışma durumu ve katıldığı şehir) farklılıklar bulunmakta mıdır?

2 – Anne babaların öz saygı düzeyleri demografik özelliklere göre (Cinsiyet, eğitim seviyesi, çocuk sayısı, çalışma durumu ve katıldığı şehir) farklılık göstermekte midir?

3 – Anne babaların öz saygı ile yalnızlık ve merhamet puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4 – Anne babalarda yalnızlık ve merhamet, öz saygıyı anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?

### **Araştırmanın Önemi**

Alanyazı incelendiğinde yalnızlık, öz saygı ve merhamet konularını ayrı ayrı farklı değişkenlerle birlikte inceleyen çalışmalar mevcuttur (Özodaşık,1989; Kozaklı, 2006; Younger, 1995; Erdoğan, 2017; Dalgacı, 2019; Çapan, 2019; Eker, 2021; Dalahmetoğlu, 2018; Gündüz, 2018), ancak hepsini birlikte incelendiği bir çalışma bulunamamıştır. Bu yönüyle ilk olma niteliğinde bulunan bu çalışma, literatüre katkı sağlayarak, yapılacak yeni çalışmalar için önemli olacağı varsayılmaktadır. Ulaşılan bilgiler ve daha önceki araştırmalarla ilişkileri belirtilen öznel iyi oluş (Pınar, 2018; Engin, 2019), sosyal destek (Ekinci ve Ekici, 2003; Dunn vd., 2001) ve stres (Çandır, 2015; Sencar, 2007) gibi değişkenler özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların aileleri ya da benzer özel durum içerisinde bulunan grupları hedef alan çalışmalara ve uygulamalara, değerlendirme ve geliştirme imkânı doğurarak, alanda çalışan danışman ve uzmanlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte bu araştırma farklı gruplarda yapılacak çalışmalara da kaynak oluşturabilir. Diğer yandan uygulanacak farklı bölgelerde elde edilen bulgularla Türkiye genelinde istatistiki bir verisi elde edilmesine, bu doğrultuda özel eğitim ihtiyacı olan anne babalara, psikoloji alanında sağlanacak hizmet dışında diğer alanlarda uygulanacak hizmetlere de yardımcı olacaktır.

### **Sınırlılıklar**

Araştırma verileri yalnızlık ölçeği, Merhamet ölçeği ve benlik saygısı ölçeğinden elde edilen puanlarla sınırlıdır.

Bulabildiğini örnekleme yoluyla oluşturulan araştırma örnekleme yalnızca ege bölgesindeki illerden (Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Manisa, Muğla, Kütahya, Uşak) özel eğitim gereksinimi olan çocukların anne-babaları ile sınırlıdır. Araştırmaya dahil sonuçlar eş özellikleri olan grup ve örneklem için geçerlidir.

Katılımında erkek katılımcı sayısının yeterli olarak gerçekleştirilememesi.

Araştırma kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliklerine dair; yüksek yaş (60 yaş – Üzeri) ve yetersiz eğitim durumu (Lise Öncesi) katılımı sınırlıdır.

## **Tanımlar**

**Merhamet.** Zor ya da daha kötü durumdaki bir kişi ya da gruba (kimi zaman insan dışındaki canlılara da) yönelik, hak edip etmemesi, neden sonuç ilişkisi ayrımı yapılmaksızın gerçekleşen olumlu duygudur (Oğuz & diğerleri, 2005).

**Öz (Benlik) Saygı.** Shavelson ve diğerleri, (1976) çalışmalarında kişinin kendini faydalı ve bir işi etkili biçimde gerçekleştirebilen olarak belirledikleri seviyeyi öz saygı olarak tanımlamıştır.

**Özel Eğitim.** Zihinsel, duyuşsal, ortopedik ve diğer kavramsal, sosyal, pratik uyum ve uyumsuz becerileri edinemeyen bireyler ömür boyu bakım ve gözetim gereksinimi duymaktadır (Özel Eğitim ve Hizmet Genel Müdürlüğü, 2020).

**Yalnızlık.** Bireylerin beklenti ile oluşturduğu birliktelikler ile yaşanan birliktelikler arasındaki denk gelmeyen durumların sebep olduğu öznel psikolojik durum yalnızlık olarak betimlenmiştir. (Peplau & Perlman,1982).

## BÖLÜM II

### Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma ile ilgili kavramsal açıklamalara, tanımlamalara ve araştırma ile ilgili literatürde geçen ve daha önce yapılmış olan araştırmalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

#### Kavramsal Temeller

##### *Özel Eğitim*

1968 yılında Unisco Genel Konseyi'nin Özel Eğitime daha çok ilgilenilmesi hakkında yaptığı çalışmalar nedeniyle Paquret-te Villeneuve üyesi devletlerin Özel Eğitim tesbiti çalışmaları başlamış ve "Education for Handicapped Children" ilk çalışma eseri olarak meydana gelmiş, Unesco tarafından 1970'te yayınlanılmıştır. Asya'dan Japonya ve Tayland, Avrupa'dan İsveç ve Rusya, Afrika'dan Etiyopya ve Sudan ile Amerika'dan Kanada ve Şili olmak üzere adı geçen kıtalarından ikişer ülke ele alınarak çalışılmaya başlanmıştır (Güzel, 2019).

**Engelliler ve Sosyal Alanlar.**Özel eğitime gereksinim duyan bireyler için kamusal alanların kullanımını kolaylaştırmak için yapısal ve yasal düzenlemeler yapılsa da dahil oldukları sosyal çevrelerdeki bireylerin tutumları, hem özel eğitim ihtiyacı olan bireyin hem de birinci derecede akrabaları ya da aile üyeleri için kamusal alanın kullanımı için kolaylaştırıcı veya engelleyici etki meydana getirebilmektedir (Hall, 2004). Bu yönden özel eğitim gereksinimi olan bireylerin kamusal alanlarda görünür olmalarının önemini özellikle yetişkinler olmak üzere çevrelerindeki bireylerin tutumları belirlemektedir ayrıca bu tutum yetişkinlerin çocuklarına da doğrudan etki etmektedir (Huckstadt, & Shutts, 2014).

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylere karşı ayrımcı, reddedici, dışlayıcı tutum sergileyen ve aynı zamanda da özel gereksinimli bireyleri hastalıklı olarak değerlendiren yetişkinlerin özel gereksinimli bireyleri kamusal alandan dışlamaya ve sınırlı bir alanda yaşamını sürdürmeye zorlamaktadır (Simplican vd., 2015). Özel eğitime gereksinim duyan çocukların ebeveynleri üzerine yapılan bir araştırmada;

özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik farkındalık, farklılıkları tanıma ve saygı ile özel gereksinimli bireylerin yaşamının kolaylaştırılması ve bunun farkında olma olmak üzere; bir arada yaşama etki adına beş farklı tema bulunmuştur. Bu temalar sırasıyla; “Eğitim, Bir Arada Yaşama Teması, Özel Gereksinimli Bireye Yönelik Farkındalık, Farkındalıkları Tanıma ve Saygı, Özel gereksinimli Bireylerin Yaşamını Kolaylaştırma ve Bunun Farkında Olma” olarak adlandırılmıştır. (Toran, vd., 2017).

**Özel eğitim Sınıflandırılması.**Özel Eğitime ihtiyaç duyan bireyler esasen dört temel bölüme ayrılmaktadır (Akçalı, 2015); buna göre zihinsel (mental) eksik-yetersizlikler: ölçüm araçları yoluyla elde edilen puanların yaş grubundan düşük olması kategorik olarak zihinsel engel seviyesini belirlemektedir (Özel Eğitim ve Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2020). Mental Retardasyon, Down Sendromu, Serebral Palsi ve Fanilketonüri mental yetersizliklerin alt başlıklarında yer alan tanımlardır. Sözlü iletişim-dinleme, görme (duyuşsal) eksikliği-yetersizliği: dışsal duyum organları üzerindeki bozulma ya da yetersizlikleri ifade ederken, görme yetisi üzerinde oluşan bozulmalar ya da yetersizliklerin belirlenen sınırlar içinde basamaklara ayrılarak tanımlanması görme engeli (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020), işitme yetisi üzerindeki bozulma ya da yetersizliklerin belirtilen sınırlar içinde basamaklara ayrılarak tanımlanması işitme engeli olarak (Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2008) adlandırılmaktadır. Bedensel eksiklik-yetersizlikler ortopedik sorunlar nedeniyle yetersizlik ya da işlev kaybı durumunu (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016) ve diğer eksiklik-yetersizlikler ise konuşma engeli, üstün zeka, uyum güçlüğü ve süregen hastalıkları olarak belirtilmektedir (Akçalı, 2015).

**Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocukların Ebeveynleri ile İlgili Çalışmalar.** Sencar (2007), Otizm tanısı almış çocukların anne babaları için yaptığı çalışmada, sosyal destek (eş, anne, baba, arkadaşlar vb.) memnuniyet seviyesi ile stres seviyesi olumsuz yönde anlamlı bir ilişki göstermiş, eğitim seviyesi arttıkça streste azalmayı, edinilen sosyal desteğin genişlediğini aktarmıştır. Çocuğun demografik değişkenleri, kardeş sayısı vb. incelendiğinde ebeveynlerin stres seviyelerinde anlamlı farklılık doğurmamıştır.

Çandır (2015), Otizm tanısı olan 4- 24 yaş arası çocukların anneleri üzerine yaptığı çalışmada, depresyon, stres, endişe seviyeleri diğer zihinsel engel tanısı almış gruplarda çocuğu olan annelerden yüksek olarak ifade etmiştir. Bu iki grubun

farkları incelendiğinde otizm tanısı almış çocukların annelerinde zihinsel boş verme ile madde kullanımı da daha yoğun görünen baş etme yollarıdır.

Özel eğitim gereksinimi duyan çocukların annelerinin öz saygı düzeyi yüksek, umutsuzluk düzeyi düşük seviyelerdedir. Eğitim seviyesine bağlı olarak özel eğitim ihtiyacı olan çocukların annelerinde öz saygı, umutsuzluk ve başa çıkma yolları seviyeleri yüksek eğitim durumunda; öz saygı ve başa çıkma seviyeleri düşük ve umutsuzluk seviyeleri yüksek düşük olarak değişiklik göstermektedir. Başa çıkma seviyesi üzerinde çocuk sayısının etkisi de bulunmaktadır. Öz saygı üzerinde umutsuzluğun anlamlı etkisi vardır. Umutsuzluk seviyesi artışı, öz saygı seviyesinde düşüş oluşturmaktadır. (Durukan, 2015).

Çay (2016), Özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip aileler ve olmayan aileler karşılaştırması ile ele aldığı çalışmasında, özel eğitim ihtiyacı olmayan çocuklara sahip ailelerin bedensel duyum abartma ve empatik yaklaşım seviyelerinde fark bulunmadığı, eğitim seviyesi lise ve denginden aşağı olan ailelerin, lise ve dengi eğitim seviyesine sahip olanlardan daha yüksek bedensel duyum abartması, çalışmayan ve çalışanlar arasında ise empatik eğilim seviyesinde farklılıklar aktarılmıştır. Özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip aileler, özel eğitim gereksinimi olmayan çocuğa sahip ailelerden daha yüksek bedensel duyum abartma sergilemişlerdir. Özel eğitimde eğitim görme süresinin uzaması özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip ailelerde empatik eğilimin azalmasını sağlamıştır.

Pınar (2018), özel eğitim ihtiyacı olan zihinsel engel grubundaki çocukların anneleriyle yaptığı çalışmada, başa çıkma yolları ve psikolojik iyi oluş üzerine çalışmıştır. Sonuçlara göre başa çıkma yollarını algılama seviyesi yükseldikçe psikolojik dayanıklılık seviyesi de doğru oranda artmaktadır. Başa çıkma yolları geliştirmek özel eğitim ihtiyacı olan zihinsel engelli çocukların annelerinde benlik algısı ve sosyal yeterlilik seviyesini artırdığını bulgulamıştır.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anneleri üzerinde psikolojik sağlamlık ve farkındalığın psikolojik iyi oluş üzerinde belirgin etkisi görülür. Farkındalık, sosyal destek, yapısal benlik ve dayanıklılık psikolojik iyi oluşa dair direnci artırmaktadır. Yüksek gelir seviyesi özel eğitim ihtiyacı olan çocukların annelerinde psikolojik sağlamlık ve iyi oluş düzeylerini yükseltmektedir. Çocuğun cinsiyeti baz alındığındaysa kız çocuğuna sahip özel eğitim gereksinimi olan çocukların anneleri daha yüksek seviyede psikolojik iyi oluş içinde görünmektedir (Engin, 2019).

Aka (2020), dini boyutlar içeren deneysel psikolojik çalışmasında, 7 ailenin dini boyutlu psikolojik destek, diğer 7 ailenin prosedürü belli olan psikolojik destek alınmaları sağlanıyor. Ön test-son test ve kısa semptom envanteri de kullanılan çalışmada, Mann Whitney ve Wilcoxon testleri de kullanılarak ölçümler gerçekleştirilmiş. Sonucunda özel eğitim gereksinimi olan ailelerde dini boyutlu psikolojik desteğin psikopatoloji seviyelerini düşürmekte sürekli bir etki gösterdiği belirtilmiştir. Araştırmacı dini boyutlu psikolojik desteği, alt boyutlarda da klasik psikolojik destekten etkin olarak vurgulamaktadır.

Büyükkızmaz (2021), araştırması özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alması gerekliliği olan çocukların anneleri ve normal gelişim sergileyen çocukların annelerini ele alan çalışmasında, özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip annelerinde yüksek umutsuzluk ve düşük yaşam doyumu seviyesiyle stresle baş etme yolları, yaşam doyum seviyesiyle ilişkili ancak umutsuzluk seviyesizle ilişkisiz bulunmuştur. Çalışmada sosyal destek ihtiyacı üzerinde durulup, destek programları önerilmiştir.

### ***Öz (Benlik) Saygı***

Kişinin kendine güvenmesi ve kendine inanmasını içeren bir yeterlilik duygusu öz saygıyı ifade eder (Atsan, 2017). Banden (1976) öz saygı kavramının yanında yetkinlik gücü kavramını da adlandırmıştır. Yetkinlik gücü, bireyin karar verme aşamasında aklına güvenmesi, ne istediğini ve neleri elde edebileceğini ayırmasına varabilmesi, öz saygı da kişinin, kendine yakışan yaşam tarzını elde etme hakkına olan inancını ifade etmektedir (Akt.: Kuzgun, 2000). Öz saygı, bağımsızlık ve sorumluluğun bilinçli olarak yerine getirilmesiyle oluşur. Önemli olan nokta; bireyin her zaman öz saygısını yükseltebileceğidir. Bu, bireyin yaşam sorumluluğunu her zaman yaşayarak öğrenme ve en iyi seçimleri yapma yeteneğine bağlıdır (Saint Paul, 1999).

Bireyin kendini faydalı ve bir işi etkili biçimde gerçekleştirebilen olarak belirlediği seviye öz saygı olarak tanımlanmıştır (Korman, 197). Shavelson ve diğerleri (1976) ise, aynı görüşü geliştirerek öz saygının etkisini, olaylar karşısında gösterilen reaksiyonların farklılık nedeni, öz saygı seviyesine göre şekil almaktadır şeklinde aktarmaktadır. Böylelikle öz saygının geniş bir davranış yelpazesine uzandığı görülmektedir. (Shavelson & diğerleri, 1976). Öz saygıya dair

değerlendirmelerde; kendine yönelik öz saygı, toplumsal pozisyona yönelik öz saygı ve gerçekleştirilecek amaca yönelik öz saygı olarak ayrılması, kendilik psikolojisi kuramı çerçevesinde bulunan değerlendirme ve kendini anlamlandırma neticesinde edinilecek öz saygı, çevre-nesne ilişkileri kuramıyla ilişkili bir sosyal role bürünme ve getirdiği yükümlülüklerle dayalı hareket etmenin getirdiği öz saygı ve kendini gerçekleştirme, bir amacı sonuca ulaştırma gibi bir unsurunun getirdiği öz saygı olarak betimlenmektedir (Simpson & Boyle, 1975).

Bu noktada Dunham (1989) öz saygı biçimlerini; role özgü aile içinde karşıladığı role dair kendilik belirlemesine yönelik öz saygı olarak, amaç ya da göreve özgü önceden değerlendirilmiş bir duruma yönelik gerçekleştirilen davranışın niteliği ve davranış sonucunda meydana gelecek sonuçların kendilik belirlemesine yönelik öz saygı olarak, Güney ve diğerleri (2007) bireyin çevre etkileşiminden kaynaklan geri bildimleri ve yeti sahibi olma hissini evrensel öz saygı olarak değerlendirmektedir.

Birey gösterdiği tutumla, sergilediği performansla ve bunlara bağlı psikolojik dalgalanmalarda öz saygının etkisini belirleyici unsur olarak yaşamaktadır. Buna yönelik Hollenbeck ve Brief (1987) örgütsel verimliliğe yönelik çalışmalarında öz saygıyı bir değişken olarak kullanmışlar, öz saygı seviyesine göre katılımcıların iş bitiriciliği incelenmiş ve işe gösterilen özen dolayısıyla performansta yüksek öz saygıya sahip katılımcıların, düşük öz saygıya sahip katılımcılardan etkili bulunduğu saptanmıştır.

Öz saygı seviyesine bağlı olarak yaşanan olumsuz duygular artıp azalmaktadır (Pyszczynski & diğerleri, 2004). Yüksek oranda öz saygı da olumsuz sonuçlara uzanmaktadır bu bağlamda benlik değerlendirmesi benmerkezci ve diğer insanlardan daha az endişe duyulan noktaya taşındığında narsisizm gibi aşırı noktalara ulaşabilmektedir (Neff, 2003). Aşırı noktalardan uzaklaşması adına öz Şefkat alt boyutu gibi benzer diğer mekanizmaların etkileri, yüksek seviyelerde öz saygıyı topluluğun içerisinde ayrılma algısına, ortalamanın üzerinde özgün olduğu fikrini işaret etmektedir. Duygusal anlamda kendine duyulan merhamet edinilmiş öz saygıdan daha yoğun duygusal denge ve dayanıklılık meydana getirmektedir (Neff, 2011). Öz saygı için sınırlar, değişken olarak analiz edilmesi için çok geniş olmaktadır. Öz saygı araştırmalarda sınırlandırıldığında araştırmalarda daha doğru



sonuçlar çıkardığı Epstein (1979) çalışmasında, söz edilmiş ve araştırma unsurları arasında güçlü bir ilişki meydana getirdiği belirtilmiştir.

**Benlik Değeri ve Öz Saygı.** Alanyazıda öz (benlik) çeşitli tanımlarla açıklanmaktadır. Psikolojik perspektife göre; öz, öz kavram ve ego ayrımı yapılması gerekmektedir. Benlik kavramı bireyin kendinde olan içsel-dışsal tüm nitelik ve niceliklerini bilmesi ve bununla birlikte bilişsel işlem uygulaması anlamına gelmektedir. Benlik terimi belirlenecek kimlik yargısına rehberlik etmektedir (APA, 2009). Öz saygı; varlığını eleştirip, tanımlaması sonrası duyduğu onay ve tatmin halidir (Blascovich & Tomaka, 1991). Öz saygı iddia edilen koşulları gerçekleştirme yetisini yansıtmaktadır. Bu nedenle öz saygı seviyesi iddia edileni gerçekleştirebilme oranı ile belirlenebilir (James, 1950).

Bireysel anlamda öz saygı oranı yüksekliği, bilinen öz ile ideal öz farkının az olması ile açıklanmaktadır (Sanford & Donovan, 1999). Yeti gösterebilecek bir kişinin kendi becerilerinden haberdar olmaması, yeterli beceriye sahip olmayan bir kişinise kendini yeti sahibi olarak algılaması mümkündür (Cüceloğlu, 1993). Geçtan (1997), öz kavramının benimsenmesi, olumlu olumsuz yönlerin kabulü ve kendini sevebilir görmesi, benli saygısı olarak betimlemektedir. İdeal öz ve bilinen öz arasındaki tutarlılık, öz kabul göstermek ve mevcut duruma dahil şartları ölçüp değerlendirebilmek, içinde bulunulan koşulların etkileriyle, beklenti duyulan durumlar ikileminde bulunmayı önleyecektir (Ersanlı, 1996). Öz saygı alt boyutlarla bir bütünden, özele kadar geniş bir alanda var olabilmektedir. Özel olmayan öz saygı durumları, akademik, sosyal ve duygusal gibi boyutlarda örneklendirilebilmektedir (Fleming & Courtney, 1984).

**Öznel İyi Oluş ve Öz Saygı.** Aristo mutluluğu (iyi olma hali); var oluşun tüm amaç ve sonucu, anlamı ve arayışdır şeklinde tanımlamıştır (Lyubomirsky, 2007). Alanyazında öz saygının öznel iyi oluşla birlikte incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Furnham ve Cheng (2000) çalışması öz saygının öznel iyi oluş üzerinde belirleyici pozisyonda olduğunu ve ilişkisel boyutta anlamlı seviyede etkili olduğunu belirtmiştir. Öz saygının öznel iyi oluş ile kavramsal yakınlığını analiz eden çalışmada yüksek seviyede ilişkili olan farklı terimler oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle kişilik özelliklerin belirleyici öznel iyi oluş göstergesi olduğu belirtilmiştir (Lyubomirsky & diğerleri, 2006).

Ayrıca hareketlilik ve motive olma kavramları da öz saygının çok tercih edilebilir yordayıcıları olarak belirtilmiştir. Mutluluk üzerine bir araştırmada Diener ve Seligman (2002), beklentileri ve sorumlulukları yerine getirebilme, psikolojik iyi oluş halinde bulunma ve üretkenlik gibi aktif katılım gerçekleştirilmede artış gösterilen durumlarda mutluluk, işlem ve işlev artışı sağlamaktadır. Yapılan evrensel alanyazıda bazı araştırmalarda (Aydın, 2021) toplumsal bilinç ve aile kavramı gibi değişkenler kullanılmadan birey odaklı veriler sunulmaktadır.

### ***Merhamet***

Türk Dil Kurumu (2002) merhameti bir insan ya da canlı varlığa karşı, o varlığın içinde bulunduğu olumsuz, kötü ya da üzücü durum kaynaklı acıma ve üzüntü duygusu olarak belirtmiştir. Pozitif psikoterapilerin başlangıcından bu yana karşılaşılan Merhamet (Şefkat alt boyutu) kavramı psikopatolojik çalışmalarda olumsuz yönler üzerine çalışılarak somut sonuçlarla ilerlemekten ziyade destekleyici bir niteliğinde bir etkisi olabileceği iç görü kazanımı ve kişiliğin olumlu yönlerine vurgu yapılması önemli olarak değerlendirilmektedir (Seligman, 2002).

Zor ya da daha kötü durumdaki bir kişi ya da gruba (kimi zaman insan dışındaki canlılara da) yönelik, hak edip etmemesi, neden sonuç ilişkisi ayrımı yapılmaksızın gerçekleşen olumlu duygudur (Oğuz & diğerleri, 2005). Bu yönüyle alanda danışan ve danışmana özel teröpatik ilişkiyi etkileyecek önemli bir faktör olması, danışanı bir insan bir birey gibi hassasiyet, üzülmeye vb duygular gölgesinde kalarak geçerli olmayacak sonuçlar ortaya çıkabileceği gerçeği yadsınamaz biçimde ortadadır (Akın, 2018).

**Farklı Boyutlarda Merhamet.** Dini olarak merhamet terimi, insanların (kulların) olumlu, düzgün ve iyi olarak nitelendirilen olay ve durumlarla karşılaşmasını arzu ederek, gerekli olan desteği insanların meydana getirdiği duygu olarak, uzun zamandır kullanılmadığı için oldukça yabancılaştırılmış veya anlamında kayıplar oluşabilecek bir kelime olarak, Allah'ın lütfundan insana armağan edilen bir melek olarak tanımlanmaktadır (akt. Akın, 2018). Neden olarak da yaşam biçimlerinin getirdiği küreselliğin etkiyle her erişimin kolaylığı, her şeye sahip olma dürtüsü meydana getirerek ben merkezci bir anlayış ortaya çıkardığından merhamet duygusu uzakta kalmaktadır (akt. Akın, 2018).

Sağlık bilimi incelendiğinde yaşanan travmayı ya da zorluk içinde kalınan durumu, yaşayan kişinin kim olduğundan bağımsız olarak hissederek meydana çıkarılan acıma ve üzüntü duygusudur (Polat & Erdem, 2017). Teröpatik ilişkide sakıncalı olarak değerlendirilse dahi merhamet, sağlık çalışanları için motivasyon sağlayan ve hizmeti ulaştırmak adına önemli bir göreve sahip görülmektedir. Bu nedenle sağlık hizmetlerinde görevli personellerin tamamında merhamet duygusuna dair davranışlar beklenmektedir. Uygulanan tedaviler veya operasyonlar esnasında kurulan empati, sağlık çalışanlarına uzun süre bu şekilde görevlerini yerine getirmeleri sebebiyle ruhsal, fiziksel ve sosyal çerçevelerde yorgunluk ve tükenmişliğe neden olabilmekte, sağlık çalışanlarının sunduğu sağlık hizmeti ve bireysel yetkinlikleri verimlilik düşüşleriyle mücadele etmektedir (Polat & Erdem, 2017).

Felsefi bakış açısı duyguları zaman içinde önemli görmüş ve etkilerinin kuvvetini akıldan ayrı biçimde sergilemesi gerekliliğini ahlak çizgisiyle belirtmiştir. Dönem filozofları duyguları ahlaklı ve doğru biçimde yaşamak adına rehber görevi olduğundan, eylemlerde doğru olanı doğru biçimde doğru kimselerle hissedilmesinden bahsetmişlerdir (Danacı, 2016). Belirli bir kişi önderliğinde duygular bir kenara bırakıldığında iyi olan durum ve olayları var etmeyi ahlak açısından doğru olduğu savı oluşturulsa da “merhamet sahibi olma ahlaki bir eylemdir.” ifadesi Aristoteles için geçerliliğini kaybetmemiştir (Danacı, 2016).

Merhamet içerikli çalışmaların genelinde empati kurma ile iç içe tanımlanmış veya ilişkili biçimde tanımlar üzerine açıklandığı görülmektedir.

### ***Yalnızlık***

Beklentisel ve miktar olarak yetersiz ilişkiler içinde olan kişinin yalnızlığını Jong Gierveld sosyal hayatta yaşanan etkileşim eksikliği ve sebep olduğu olumsuz ruh hali olarak bireysel izolasyon içerisinde değerlendirmiştir (Özodaşık,1989). Bu da ideal sosyal ilişkilerle mevcut sosyal ilişkilerin farkı sebebiyle meydana gelen olumsuz bireysel bir psikolojik koşuldur diye açıklanabilmektedir (Kozaklı, 2006). Geçtan (1989) göre gerçek yalnızlık, bireyin anlaşılmaz hissettiği ve aidiyet hissetmediği konumda olmasıdır. Yalnızlık için yapılan tanımlar genellediğinde bir insanın ilişkisel yakınlık ihtiyacının doyurulmaması olarak belirtilebilir (Kozaklı, 2006). Bir başınalık ve yalnız kalmak kavramları birbirinden farklı değerlendirilmesi

gereken kavramlardır. Bir başınlık, tercih edilme durumu içeren ve ikili ilişkiler üzerinde kontrol sağlanarak gerçekleşen bir durumdur. Yalnızlık kontrol dışı ve tercih edilmeden gerçekleşen, beklenen ve gerçekleşen sosyal birlikteliklerin gerçekleşmemesi sebebiyle oluşan çatışmanın neticesinde meydana gelmektedir. İletişim eksikliği gibi görünse de yalnızlık, bilişsel aktivitelerin eksikliğine neden olmaktadır (Larson, 1990).

Yalnızlık başkalarına duyulan özleme karşın tek başına olma hissidir. Yalnız birey, yalnızlık duygusunu amaçsızlık ve sıkıcı bir durum olarak deneyimler ve bu durum insana amaçsız ve faydasız olduğu hissini verir (Younger, 1995). Derin yalnızlık, depresyonun eşlik ettiği bir durumken sosyal ya da ilişkiyel yalnızlık bireyin kendini bir topluma, gruba ait hissedememesi ve yaşadığı toplumda kendini yabancı hissetmesi olarak nitelendirilir (Yaşar, 2007).

İnsanın her zaman anne karnındaki sorumluluktan uzak, ilk hazzı aradığını ve anneden ilk ayrılışla birlikte yaşadığı yalnızlık kaygısını sürekli bilinçdışında muhafaza ettiği belirtilmiştir. Rank'a göre, kaygılarımızın kaynağı olan yalnızlık, doğduğumuz günden başlayarak, bizi endişeye sürükler (Rank, 2001). Erikson yalnızlık için erken çocukluk dönemi sonrasının önemini belirtmiştir. Ergen dönem kimlik gelişimi süreci içerisinde başarıya ulaşanlarda ikili ilişkiler ve yakınlıklar kurarken, rol karmaşası ve kimlik çelişkisi sürecindekiler yakın ilişkilerden kaçınma davranışı sergileyeceklerdir. Bu noktada olumsuz dönem deneyimi ile yalnızlık yaşamak süresi uzadıkça patolojik yalnızlık ve soyutlanmışlık eğilimi gösterebilirler. Konfor alanlarından uzaklaşma, güvenlik kaybı gibi bağlardan ayrıldıkça yalnızlık ve özlükle ilgili algılanabilecek alt boyutlar ortaya çıkmaktadır. Dönemsel durum sebebiyle korku ve güçlü olmama olarak algılanması muhtemeldir (Geçtan, 2005) Teorik olarak yalnızlık evrensel ve herkesin deneyimlediği bir duygu tanımıyla aktarılırken, Yalom (2001) varoluşçu psikoterapi çalışmasında, kurulan ilişkilerin toplumsal izolasyonu azalttığını, kimsenin bir başka kişinin duyguları deneyimlediği ve algıladığı biçimi tahmin edemese de sevgi duygusunun yalnızlık duygusunu dengeleyeceğini ve bağımsız olan kişinin diğerlerinden farklı olmasının sağladığı bağımsız ve özgürlük yalnızlığın getirdiği öze dönük yaklaşımlar sebebiyle olumlu biçimde hayat bulacaktır.

Alanyazıda yalnızlık incelendiğinde çalışmaların büyük kısmında Peplau ve Perlman'a ait tanımları bulunmaktadır. Yalnızlık kavram olarak içsel, topluma (ikili

ilişkilere) yönelik ve konfor alanı olarak belirlenen statü, yer ve mekanların değişimine göre ortaya çıkan bir duygu olarak aktarılmaktadır. Tanımlamaların büyük kısmında araştırmacılar tarafından olumsuz bir duygu olarak değerlendirilip patoloji eğilimi gösteren durumlara olanak tanınması aktarılmış olsa da varoluşçu bakış açısına göre; edinilen benlik değerleri yoluyla tabiri yerindeyse “kendi hayatının dizginlerini eline almak” olarak görülmektedir.

**Yalnızlık ve Sosyal Yaşam.** Yalnızlığın yordandığı aile düzeni ve yaşlılarla olan ilişkilerin incelendiği çalışmada Uruk (2001) aile düzenini %15, yaşlı ilişkilerini %35 varyans ile bildirmiştir. Mesafeli, kontrolcü ve otoriter ailelerdeki çocuklar yüksek yalnızlık düzeyine sahiptir (Bullock, 1993). Yeterli aile ilişkisi edinemeyen, aile ilgisinden uzak kalan ve gerekli desteği hissetmediğini düşünenler yüksek yalnızlık hissiyle yaşayabilirler (Özatça, 2009). Yalnızlık, yaşam doyumu ve psikolojik sağlamlığın incelenmesinde yalnızlık ve psikolojik sağlamlık arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Yakıcı, 2017).

Çakır ve Palabıyıkoglu (1997) sosyal destek tanımını çevredeki insanların yardımı olarak açıklarken, Yıldırım (1997) stres düzeyi yüksek veya zorluklar içerisindeki bir insana çevresinde bulunanlarca sunulan maddi ve manevi yardımları sosyal destek olarak tanımlamaktadır. Sosyal desteğin başlıca özellikleri; duygusal olarak sıkıntılardan uzaklaşmayı sağlayan hizmet ve gereksinimleri karşılaması, sorun olarak gördükleri durumlar hakkında bilgi edinme ve baş etme yöntemleri içeren bir rehberliğin sunulması, mevcut durumu geliştirebilecek dönütler sağlayabilmesi, bireysel ilerleyiş ve toplumsal ahenk kavramlarını desteklemesi ve insanlar arasında kurulan bağ yoluyla günlük yaşama dair ve kriz durumlarında oluşacak stresin önüne geçebilirler (Akt: Kaner, 2004, Sarason & diğerleri, 1983).

**Benlik Yapısı ve Yalnızlık.** Wei ve diğerleri (2005) tarafından, yalnızlık ile temel psikolojik gerekliliklerin doyumu arasında yüksek anlamlı bir ilişki belirtilmektedir. Bu gereksinimler öz belirleme kuramıyla Ryan ve Deci (2000) tarafından özerklik ve ilişkisellik olarak adlandırılmıştır. Türkiye'nin aksine birey özelinde yaşayan toplumlar, ayrık benlikte (öz) güç odaklı, Türkiye gibi aile ilişkileri vb. ilişkilerle grup biçiminde yaşayan toplumlar için ilişki odaklı benlik gelişimine yatkınlıkları bulgulanmıştır (Markus & Kitayama, 1991).

Kendini gruba dair çemberin içerisinde hissetmek için, bir diğer ifadeyle yalnızlık duygusundan kaçınmak için ilişkisel benlik (öz) biçimi aidiyet esası

doğurmaktadır (Markus & Kitayama, 1991). Yalnızlığın meydana gelmesine dair Bellingham ve diğerleri (1989) kurulu bir bağın olmayışından söz etmektedir. Kohut (1977) benlik gelişimi aşamalarından sosyal birliktelik (bağ) olarak belirterek önemini göstermiştir. Sosyal birliktelik üzerine yapılan çalışmada yalnızlık ile yüksek bir ilişkisi olduğu bulgulanmıştır (Lee & Robbins, 2000). Edinilen çeşitli sosyal destekler ve birlikteliklerin yalnızlığı yordaması Duru (2008) araştırmasıyla tanımlanmıştır. Karşılıklı ilişkisel benlik örgüsü Türkiye’de yalnızlıkla olumsuz ilişkidir (Akın & diğerleri, 2010). Benlik ve yalnızlık ile ilgili aktarılan bilgiler ışığında; Türkiye’de bir gruba dahil olma durumu ve yalnızlıktan uzaklaşma davranışının aidiyet meydana getirerek gruba da ortak bir kimlik kazandırması olarak görülmektedir.

### **İlgili Araştırmalar**

Bu bölümde alanyazında merhamet, yalnızlık, öz (benlik) saygısı ve özel eğitim ile ilgili yapılmış bazı çalışmalara ve edindikleri bulgulara değinilmektedir.

#### ***Merhamet***

Akdeniz (2014) orta ve düşük seviyede merhamet hissi deneyimleyen öğrencilerin depresyon seviyesinin yüksek merhamet hissi yaşayanlardan daha yüksek olduğunu merhamet ve stres arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Erdoğan (2017) mutluluk ile merhamet ve saldırganlık ilişkisini araştırdığı çalışmasında; Yüksek mutluluk seviyesi düşük saldırıyı işaret etmekte ve mutlu olanların yüksek merhamet seviyesiyle çevreye karşı duyarlı bir tutum sergilediği aktarılmıştır.

Merhamet duygusunun anne baba tavırlarından etkilendiği biçimde, kadınların erkeklerden çok merhamet hissi deneyimledikleri Aydemir (2018), öğretmenler üzerine yaptığı çalışmada bulgulanmıştır. Aynı çalışmada babalarının merhametle ilişkisi az olduğu belirtilen katılımcılar aynı şekilde daha düşük seviyede merhamet hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çapan (2019) merhamet ve öz farkındalığın kişilik özellikleri üzerine etkilerini araştırmış ve dışadönüklük, yumuşak başlılık ve yeni deneyimlere açık olmanın merhamet üzerinde anlamlı yordayıcılığı olmadığını bulgulanmıştır.

Dalgali (2019) Merhamet odaklı terapilerin uygulamalarını baz alan araştırmasının bulgularında merhameti günlük yaşantı içerisinde kullanılması ile elverişli, travmatik, olumsuz ve acı verici yaşam deneyimi edinmiş şiddet eğilimi sergileyen vaka çalışmalarında işlevsel olarak kullanılabileceğini önermiştir.

Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada katılımcıların bulgulamış mutluluklarının merhamet duygusunu yordaması sonucu mutluluk ve psikolojik iyi oluşa merhamet duygusunun etkisi olduğunu görülmektedir (Kapıcıoğlu, 2019).

Son olarak Aksoy (2021) araştırmasında merhamet ile tükenmişlik seviyelerine ait negatif, merhamet ve psikolojik sağlamlık ilişkisinde pozitif yönde etki bulgulamıştır.

Alanyazı incelemesi sınırlı araştırma içermektedir. Gerçekleştirilen araştırmalardaki sonuçlara göre, merhamet psikolojik iyi oluşu etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu bölümde yalnızlık ve benlik saygısı ilişkisini içeren bir araştırma bulunmamaktadır. Ayrıca merhamet uyumlu, uzlaşmacı ve olumsuz etkilerini azaltan bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır. Çalışmaların çoğunluğu aktif iş hayatı olan yetişkinlerin katılımcılığında seyretmektedir.

### **Öz (Benlik) saygı**

Öz bilincin, benlik saygısına etkisini lise öğrencilerinin cinsiyetleri değişkeniyle incelendiğinde benlik saygısı psikolojik, ailesel ve uyumsal yönlerden edinilen öz bilincin yüksek olmasıyla olumlu yönde ilerlerken, düşük olmasının benlik saygısını olumsuz yönde ilerlettiği belirtilmiştir. Cinsiyet boyutunda incelendiğinde ise öz bilincin tüm yönleri göz önünde bulundurulmuş araştırmada erkeklerin daha yüksek benlik saygısı seviyesinde olduğu görülmektedir (Dinç, 1992).

Özkan (1994) doktora tezi kapsamında hazırladığı deneysel çalışmada 20 katılımcıya öz saygı envanteri uygulaması ardından düşük seviyede puan alan 10 katılımcı güdümlü psikolojik etki grubuna, diğerlerini güdümsüz gruba dahil ederek haftada 1 kez olmak üzere 10 hafta oturum gerçekleştirildiğinde; psikolojik danışma seansları katılımı iki gruba dahil tüm katılımcılar üzerinde öz saygı ve kendini kabul yönünde olumlu etki, güdümlü grup katılımcılarının diğer gruptaki katılımcılardan daha yüksek öz saygı seviyesine ulaştığı belirlenmiş ve kadın erkek arasında iki durumda da anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Okçu (2007) deneysel çalışmasında ebeveyn tutumlarına göre iki grup üzerinde çalışmış, siyasal etkinlik ile öz saygı arasında olumlu anlamlı bir ilişki, ebeveyn tutumları ile öz saygı arasında olumsuz anlamlı ilişki ve sadece ikinci grupta öz saygı ile otoriter ebeveyn ilişkisinde olumsuz ilişki belirtmiştir. Ayrıca ebeveynlere yönelik yaklaşım ve siyasal hareket biçiminin siyasal toplumsallaşmaya yönelik olduğunu aktarmıştır.

Anne-baba kaybı deneyimleyen ergen dönemdeki katılımcılarla yapılan çalışmada Dalahmetoğlu (2018) yaşanan kaybın öz saygıyı olumsuz biçimde etkilediği ve psikopatoloji belirtileri gösterme ihtimalinin arttığını aktarmıştır ve öz saygı ile patoloji oluşumu arasında bir ilişkiden söz etmiştir.

Gündüz (2018) araştırması öz saygı seviyesi üzerinde yaş faktörünün yordayıcı bir etkisi olduğunu, suçluluğun öz saygı üzerinde etkisi bulunduğunu ve depresyon ve öz saygı arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğunu bulgulamaktadır.

Gülen (2019), öz saygının; yılmazlık hissini olumlu yönde yordarken, ebeveynler tarafından gösterilen ilgi, yaşlılarla sosyal destek, eğitime katılım eğilimi ve yılmazlık hislerini bağlayıcı bir etki gösterdiğini aktarmıştır.

Eker (2021), “Üniversite öğrencilerinin yalnızlığın sosyal kaygı, sosyal beceri ve öz saygı açısından incelenmesi” isimli çalışmasında, kaygı ve öz saygı düzeyinin pozitif yönde orta seviyede ilişkisi, öğrencilerde kaçınma davranışı gösterenlerin düşük öz saygı sergilemeleri ve yalnızlık ile benlik saygısı seviyeleri arasında olumsuz yönde bir ilişki göstermektedir.

Tural (2022) çalışmasında katılımcı öğrencilerin empati ve öz saygı seviyelerinde pozitif yönde düşük, sosyal öz saygı ve empati arasında orta seviyede bir ilişki bulgularken, genel öz saygı ile sosyal öz saygı arasında orta seviyede bir ilişki belirlemiştir. Bu noktada öz saygının öğrenci davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu belirtmektedir.

Alanyazı incelendiğinde öz saygı psikopatolojiye yol açacak diğer duygular ve duygusal algılarla iç içe ve dengeleyici bir pozisyonadadır. Ancak öz saygı da kendi içinde dengelenebilmelidir. Benlik değerleri ve kimlik oluşumu kontrol sağlamayı ve olumlu etkisi ortaya çıkmaktadır. Uzun süreli etkisinde kalınılan duygu durumları ya da depresyon vb. patolojiler doğuracak duyguların seviyesi öz saygı seviyesine olumsuz yönde etki doğurduğu belirtilmektedir.



### ***Yalnızlık***

Aile işlevinin diğer beş birimi; problem çözme, iletişim, roller, davranışsal kontrol ve duygusal tepkinin öngörülebilir bir yalnızlık durumuna dair ip uçları sunmadığı gözlenmiştir (Galioğlu, 2014).

Kadınların yaş, evlilik süresi ve şiddete maruz kalmasıyla birlikte depresyon ve yalnızlığın arttığını göstermiştir. Öte yandan, çiftler arasında artan uyumun depresyon ve yalnızlığı azalttığı gösterilmiştir. Ölçülen yalnızlık ile depresyon seviyesi arasında anlamlı etkileşim bulunduğunu ve kadınlarda depresyon seviyesi yükseldikçe, yalnızlık seviyesinin de yükseldiği saptanmıştır (Ayhan, 2016).

Psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları olan gelecek bilinçliliği, ailesel uyum, sosyal yetiler, sosyal kaynaklar ve yapısal biçim ile yalnızlık seviyeleri arasında olumsuz yönde bir korelasyon görülmektedir. Yalnızlığın değişkenleri ve yaşam doyum, bireyin yapısal biçimini, benlik farkındalığını, sosyal becerilerini, ailesel uyumunu, gelecek bilincini, sosyal kaynakları ve diğer alt boyutlarını açıklarken, psikolojik dayanıklılığı da ifade etmektedir (Yakıcı, 2017).

Sezer (2019) araştırmasında yalnızlık, yaşam doyum ve sosyal uygunluk arasındaki ilişki araştırıldığında, sosyal uygunluk ile yaşam doyum, yalnızlık ile sosyal uygunluk ve yalnızlık ile yaşam doyum arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Özdemir (2019)'in araştırması incelendiğinde yalnızlık ile tek kurbanın çocuk olmasının öngörülme riski arasında anlamlı bir pozitif ilişki vardır.

Genç yetişkinlerin çocukluk çağı travmasıyla yalnızlık ve öfke ifade tarzları arasında olumlu yönde bir bağlantı bulunmuştur (Okan, 2020).

Çetinkaya (2021)'in çalışmasının sonuçları, köpek sahiplerinin bağlanma, psikolojik iyi oluş ve yalnızlık ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

İnternet bağımlılığı ile kaygı arasında pozitif yönde inceleyebilecek anlamlı bir korelasyon bulunmasına karşın yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında incelenen anlamlı bir ilişki bulunamadığı saptanmıştır (Fırıncı, 2021).

Şeker (2022)'in incelemesine bakıldığında bu çalışmada kırılğan narsizm ve yalnızlığın sosyal medya bağımlılığını yordadığı, 18-21 yaş aralığındaki bireylerin diğer bireylere göre ve erkeklerin kadınlara göre daha çok kırılğan narsizm ve sosyal medya bağımlılığı sergiledikleri belirtilmiştir.

Güvenç (2022) yaptığı araştırmada yetişkinlerin beğenilme isteğinin; sanal ortam yalnızlık seviyeleri arasında zayıf düzeyde ve pozitif yönde, yetersizlik duygusu seviyeleri arasında ortalama seviyede pozitif yönde anlamlı bir etki ifade etmektedir.

Alanyazı da yalnızlık hakkındaki çalışmalar yalnızlığın fark edilebileceği belirtilen bireysel, sosyal ilişkilerle ve rol ya da yakın kaybıyla olan farklı boyutlarda oluşumuna göre incelenmiştir. Çalışmaların genelinde yalnızlık ve yalnız geçirilen sürenin artması patoloji meydana getiren durumlara yol açmıştır. Bu nedenle yalnızlık seviyesinin yüksekliği ve maruz kalınan sürenin uzunluğu psikolojik iyi oluş üzerinde etkilidir görüşüne varılmaktadır.

## **BÖLÜM III**

### **Yöntem**

Bu bölümde araştırmanın modeline, araştırmanın çalışma grubuna, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ve ortaya çıkan bulguların nasıl raporlaştırıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

#### **Araştırma Modeli**

Bu araştırma, Ege bölgesindeki özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anne babalarının yalnızlık, merhamet ve öz saygı seviyelerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Mevcut durumda bir gruba ait belirlenen özelliklerin ölçülebilmesi adına veri toplanması işlemi ilişkisel tarama modeli olarak adlandırılmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2017). İlişkisel tarama yöntemi, birden fazla değişkene ait veriler arasındaki ilişki incelemeyi amaçlar (Can, 2017).

Araştırmada tüm değişkenlerin düzeyleri ayrı ayrı incelenip aralarındaki ilişkilere dair analiz gerçekleştirilmiştir.

#### **Evren ve Örneklem**

Çalışmanın genel evreni; Türkiye genelinde özel eğitim ihtiyacı duyan toplam öğrenci sayısı MEB 2019-2020 örgün eğitim istatistiklerinde; 81 il genelindeki 1471 derslikte 269,897 erkek, 155,877 kadın olarak toplam 425,774 öğrencinin (MEB, 2020) anne babalarıyla, çalışmanın evreni olarak belirtilen sayının 7’de 1’lik bölümü varsayımla Ege Bölgesi’ndeki anne babaların sayısı üzerinden hedeflenmiştir.

Belirtilen öğrenci sayısı üzerinde anne babası hayatta olan ya da olmayan ve özel eğitim ihtiyacı olan birden fazla çocuğa sahip anne babalar olabileceği için; çalışmanın Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) belirttiği  $\alpha= 0.05$  İçin Örneklem Büyüklükleri Tablosu minimum bilinmeyen örneklem formülüne göre 381 kişilik bir örneklem grubuna uygulanması amaçlanmıştır.

Bu nedenle katılımcılar Ege Bölgesi'ndeki farklı illerden özel eğitim merkezi iş bilirliğiyle rastgele olarak katılım göstermiştir. Çalışma örneklemini Tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Evrenin tamamından seçilemeden, homojen altkümelere ayrılmış evrenin her altkümесinden uygun sayıda birim seçilmesiyle sağlanan örnekleme grubudur (Onwuegbuzie & Collins, 2007). Temel olarak örneklem belirlemeden önce alt kümelere bölünür ve örnekler bu alt kümelere seçilir.

Araştırmada örneklemini için merkezi Denizli olmak üzere Ege Bölgesi'ndeki sekiz ilden (Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak) katılımcılarla, hiçbir boş soru bırakmadan katılan toplam 525 kişidir, ancak ölçek tutarlılık ve geçerliliklerinden dolayı, bilgilendirme yapılmasına rağmen katılım gösteren; 60 - yüksek yaş 12 kişi ve lise ve dengi eğitim öncesinde olduğu gerekçesiyle 28 kişi, hem yaş hem de eğitim kriterleri karşılamayan ortak 5 kişi tespit edilerek, toplam 35 (%6.7) kişilik katılımcı ve uç değerler temizlendikten sonra 490 katılımcıdan oluşan veri setindeki 26 (%4,9) kişiye ait veri, veri setinden çıkarılmış ve 464 kişiye ait veri ile analizlere devam edilmiştir.

Bu sebeple araştırma kapsamında 464 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

**Tablo 1.** Katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre dağılımları

| Demografik Özellikler | n-  | %-   |
|-----------------------|-----|------|
| Cinsiyet              |     |      |
| Kadın                 | 451 | 97.2 |
| Erkek                 | 13  | 2.8  |
| Yaş                   |     |      |
| 25-29                 | 35  | 7.5  |
| 30-49                 | 272 | 58.6 |
| 50-59                 | 157 | 33.8 |
| Eğitim Durumu         |     |      |
| Lise                  | 323 | 69.6 |
| Lisans                | 127 | 27.4 |
| Yüksek lisans         | 14  | 3.0  |
| Çalışma Durumu        |     |      |

|                                     |            |     |      |
|-------------------------------------|------------|-----|------|
|                                     | Çalışıyor  | 44  | 9.5  |
|                                     | Çalışmıyor | 420 | 90.5 |
| Gelir Seviyesi                      |            |     |      |
|                                     | Alt        | 27  | 5.8  |
|                                     | Orta       | 418 | 90.1 |
|                                     | Yüksek     | 19  | 4.1  |
| Çocuk Sayısı                        |            |     |      |
|                                     | 1 Çocuk    | 62  | 13.4 |
|                                     | 2 Çocuk    | 194 | 41.8 |
|                                     | 3 Çocuk    | 143 | 30.8 |
|                                     | 4 Çocuk    | 59  | 12.7 |
|                                     | 5 Çocuk    | 1   | 0.2  |
|                                     | 6 Çocuk ve | 5   | 1.1  |
| Özel Eğitime<br>İhtiyaç Duyan Çocuk |            |     |      |
|                                     | 1 Çocuk    | 397 | 85.6 |
|                                     | 2 Çocuk    | 59  | 12.7 |
|                                     | 3 Çocuk ve | 8   | 1.7  |
| Katılım Gösterilen Şehir            |            |     |      |
|                                     | Afyon      | 61  | 13.1 |
|                                     | Aydın      | 54  | 11.6 |
|                                     | Denizli    | 92  | 19.8 |
|                                     | İzmir      | 51  | 11.0 |
|                                     | Manisa     | 57  | 12.3 |
|                                     | Muğla      | 50  | 10.8 |
|                                     | Kütahya    | 49  | 10.6 |
|                                     | Uşak       | 50  | 10.8 |

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınların (n = 451, %97,2) oluşturduğu, erkeklerin sayısının (n = 13, %2,8) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşları en çok (n = 272, %58,6) 30-49 yaş aralığında, daha sonra (n = 157, %33,8) 50-59 yaş aralığında ve (n = 35, %7,5) 25-29 yaş aralığındadır.

Eğitim durumuna göre en çok (n = 323, %69,6) lise mezunu, daha sonra (n = 127, %27,4) lisans ve (n = 14, %3) yüksek lisans mezunu bulunmaktadır.

Çalışma durumu maddesini katılımcılar en çok (n = 420, %90,5) “Çalışmıyor” ve (n = 44, %9,5) “Çalışmıyor” olarak yanıtlamıştır.

Gelir seviyesine göre en çok (n = 418, %90,1) alt, daha sonra (n = 27, %5,8) alt ve (n = 19, %4,1) yüksek gelir seviyesine sahiptir.

Sahip oldukları çocuk sayısına göre en çok (n = 194, %41,8) 2 çocuk, daha sonra (n = 143, %30,8) 3 çocuk, (n = 62, %13,4) 1 çocuk ve (n = 59, %12,7) 4 çocuk sahibidir. En az (n = 1, %0,2) 5 çocuk ve (n = 5, %1,1) 6 çocuk ve üzeri çocuk sahibidir.

Ailelerin özel eğitime ihtiyaç duyan çocuk sayısı çok (n = 397, %85,6) 1 çocuk, daha sonra (n = 59, %12,7) 2 çocuk ve (n = 8, %1,7) 3 çocuk ve üzeridir.

Katılım gösterilen şehre göre en çok (n = 92, %19,8) Denizli, daha sonra (n = 61, %13,1) Afyon, (n = 57, %12,3) Manisa, (n = 54, %11,6) Aydın, (n = 51, %11) İzmir, (n = 50, %10,8) Muğla, (n = 50, %10,8) Uşak ve (n = 49, %10,6) Kütahya şehrinden katılım olmuştur.

### **Veri Toplanması**

Araştırma süreci Yalnızlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Merhamet Ölçeği çalışmalarını uyarlayan araştırmacıların izinleri alınmasıyla başlamıştır. Araştırmacıların izinlerine dair görseller EK-4’te bulunmaktadır.

Sonraki adımda Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kuruluna başvurma ve edinilen Etik Kurul İzni ile çalışmanın saha aşamasına geçilmiştir.

Saha aşamasında araştırmayı gerçekleştirmek adına iş birliği yapılacak kurumlar Mayıs 2022’de tek tek ziyaret edilerek hazırlanan Kurum İzin Formları sunulmuş ve form doldurma işlemine geçilmiştir. Geçtiğimiz pandemi süreci etkisiyle katılımcılar kâğıt-kalem anket uygulamasına yanaşmazken alternatif olarak Google Forms üzerinde oluşturulan çalışma, çalışmada kullanılan tablet vasıtasıyla doldurtulmuştur. Yeterli sayıya ulaşamadığı için kurum

yetkililerince öğrenci velilerinin gruplarında çalışma linkini paylaşmış ve sayı tamamlanana kadar işlem devam etmiştir.

Kolayda örneklem yöntemiyle her ilden belirlenen özel eğitim kurumlarında da aynı işlem yüz yüze ve çevrimiçi formları velilere ulaştırılması şeklinde veriler elde edilmiştir.

### **Veri Toplama Araçları**

Araştırmada amaç olarak belirtilen, Yalnızlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formunun katılımcılar tarafından doldurulması istenmiştir. Kullanılan ölçüm araçları EK-2’te bulunmaktadır. Ölçüm araçlarına hakkındaki bilgiler aşağıda bulunmaktadır.

### **Demografik Bilgi Formu**

Katılımcıların kişisel bilgilerini amaçlamadan; yaş, cinsiyet, çalışma durumu, eğitim durumu, çocuk sayısı, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuk sayısı, gelir düzeyi ve katılım gösterdiği şehir bilgilerine dair sekiz soru olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

### ***UCLA Yalnızlık Ölçeği***

University of California, Los Angeles, Yalnızlık Ölçeği Russel, Peplau ve Ferguson tarafından 1978’de geliştirilip 1980 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Amerika’da yapılmıştır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Aydın ve Demir (1988) tarafından yapıлып oldukça geçerli bulunmuştur. Ölçek orijinaliyle aynı 10 düz, olumlu ifadeler içeren sorularla ters kodlanmış 10 ters kodlanmış 20 maddeden oluşmaktadır. Maddelerde sosyal ilişkilerle alakalı bir duruma dair düşünce hislere dair ifadeler sunulmakta, katılımcılardan belirtilen durumu dörtlü bir belirleme dahilinde, gerçekleşme sıklığı ölçütüyle yanıtlaması istenmektedir. Puanlama 1 ila 4 arasında en yüksek 80, en düşük 20 değerlendirme puanlarıdır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular iç tutarlık katsayısı ( $\alpha =0.96$ ) yeterli olduğunu göstermektedir. Beş hafta arayla uygulandıktan sonraki korelasyon katsayısı ( $r=0.94$ ;  $p\leq 0,001$ ) diğer çalışmalarda elde edilen katsayılardan fazla bulunmuştur. Ölçeğin alt ölçeklerinde, Beck depresyon envanteri ( $r=0.77$ ;  $p\leq 0,01$ ) ve sosyal içedönüklük alt

ölçeği ( $r=82$ ;  $p\leq 0,01$ ) tutarlılık göstermiştir (Aydın ve Demir, 1989). Ters kodlanan maddeler: 1., 4., 5., 6., 9., 10., 15., 16., 19. ve 20. Maddeler.

### ***Merhamet-Şefkat Ölçeği***

Yeungnam Üniversitesinden Hyun Ju Cho, Seunghye Noh öncülüğünde Park, Ryu, Misan ve Lee ortak çalışmasıyla 2018 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yaptığı ölçeğin orijinali İngilizcedir. Ülkemizde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sarıçam ve Erdemir (2019) tarafından tamamlanmıştır. Alt boyutlar orjinal ölçekte net olmadığı gerekçesiyle 3 boyut sınırlandırılarak yeniden gözden geçirilmiştir. Orjinal ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85; alt boyutlarda merhamet, ben merkezilik ve Şefkat alt boyutu sırasıyla .78,.75,.72 ‘dir. Uyarlama ölçeğin iç tutarlılık katsayısı alt boyutlarda merhamet .69, ben merkezilik .75 ve Şefkat alt boyutu.70’dir. (Sarıçam ve Erdemir, 2019). Ölçekten alt boyutlara göre puan elde edilmektedir. Artan puanlar ilgili boyuta ait değerini göstermektedir. Ters kodlanan maddeler: 3., 4., 7., 11., 13., 15. Maddeler.

### ***Rosenberg Benlik (Öz) Saygı Ölçeği***

Ölçüm aracı Morris Rosenberg’ in 1963 yılında geliştirip 1965 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını Amerika’ da yaptığı bu ölçeğin orijinali İngilizcedir (Çuhadaroğlu, 1986). Ölçeğin ülkemizdeki geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını 1986 yılında Füsun Çuhadaroğlu yaparak Ölçeğin geçerliliği için psikiyatrik görüşme puanları ile Rosenberg Öz Saygı Ölçeği puanları arasındaki korelasyon .71 olarak raporlanmıştır (Öner, 1997). Fakat Çuhadaroğlu ölçeğin güvenilirlik katsayısına ait bilgi paylaşmamıştır. Ancak Öz Saygı Ölçeği Türk üniversite öğrencileri ile yapılan pek çok diğer çalışmada .85 ve üzeri güvenilirlik katsayısına sahip, güvenilir bir ölçek olarak kullanılmıştır. Ölçek genel öz saygıyı ölçmeyi amaçlayan tek boyutlu bir ölçektir. Ölçeğin benlik saygısı alt ölçeği 10 maddeden oluşan 4’lü likert tipindedir ve orjinal ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Ölçekte yer alan maddeler 1-4 arası değişen puanlarla değerlendirilmekte ve yüksek puanlar yüksek benlik saygısına işaret etmektedir. Alt ölçeklerde; Eleştiriye duyarlılık alt ölçeği  $\alpha= 0.763$  ve hayalperestlik alt ölçeği  $\alpha= 0.835$  katsayıya sahiptir.



## Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında araştırma sorularına yanıt vermek amacıyla hangi istatistiksel tekniklerin yapılacağına karar vermek amacıyla öncelikle kayıp değerler ve uç değerler incelenmiştir. Veri setinde kayıp değer olmadığı görülmüştür. Tek değişkenli uç değerler için ölçeklere ve alt boyutlarına ait puanlar Z standart puanına çevrilmiş ve -3 ile +3 aralığı dışında kalan değerler veri setinden çıkarılmıştır.

Araştırma sorularına yanıt vermek için, hangi istatistiksel tekniklerin yapılacağına karar vermek amacıyla öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin normalliğini test etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış, histogram grafikleri, çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Normallik testi sonucu Tablo 2’de verilmiştir.

**Tablo 2.** Ölçeklere ilişkin normallik testi sonuçları

| Ölçek/boyut | n  | $\bar{X}$ | S   | Med<br>ian | Mini<br>mu | Maksi<br>mum | Kolmo<br>gorov- | p   | Çarpı<br>klık | Bası<br>klık |
|-------------|----|-----------|-----|------------|------------|--------------|-----------------|-----|---------------|--------------|
| R_TOPLAM    | 46 | 2.        | 1.2 | 3          | 0          | 6            | .166            | .0  | .17           | -.35         |
| MERHAME     | 46 | 4         | 5.4 | 46         | 34         | 65           | .182            | .0  | .95           | .43          |
| MERHAME     | 46 | 1         | 2.3 | 16         | 10         | 24           | .166            | .0  | .56           | .52          |
| BENMERKE    | 46 | 1         | 2.2 | 15.5       | 9          | 24           | .159            | .0  | .66           | 1.04         |
| M_ŞEFKAT    | 46 | 1         | 2.3 | 15         | 8          | 23           | .143            | .0  | .41           | .53          |
| Y_TOPLAM    | 46 | 49.       | 3.  | 50         | 35         | 61           | .134            | .00 | -.76          | 3.09         |

*R TOPLAM: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, MERHAMET ÖLÇEĞİ: Merhamet Ölçeği, MERHAMET ALT BOYUTU: Merhamet BENMERKEZCİLİK ALT BOYUTU: Ben-merkezcilik, M\_ŞEFKAT ALT BOYUTU: Şefkat alt boyutu, Y\_TOPLAM: UCLA-Yalnızlık Ölçeği.*

Kolmogorov- Smirnov testi sonuçlarına göre hiçbir değişkene ait puan normal dağılım göstermemektedir ( $p \leq .05$ ). Ancak sadece bu test sonucuna göre karar verilmemektedir. Çarpıklık ve basıklık değerleri ve histogram grafikleri de incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerine göre öz saygı (çarpıklık = .17 ve basıklık = -.35), Merhamet ölçeği (çarpıklık = .95 ve basıklık = .43), Merhamet alt boyutu (çarpıklık = .56 ve basıklık = .52), benmerkezcilik alt boyutu (çarpıklık = .66

ve basıklık = 1.04), şefkat alt boyutu (çarpıklık = .41 ve basıklık = .53) puanları normal dağılım göstermektedir, yalnızlık (çarpıklık = -.76 ve basıklık = 3.09) puanları normal dağılım göstermemektedir.

Katılımcıların Benlik Saygısı Ölçeği puanları Tablo 3 'daki gibi anlamlandırılmıştır.

**Tablo 3.** Katılımcıların Benlik Saygısı Ölçeği puanı için değerlendirme ölçütleri

| $\bar{X} / k$ | Karar  |
|---------------|--------|
| 0-1           | Yüksek |
| 2-4           | Orta   |
| 5-6           | Düşük  |

Tablo 3 incelendiğinde Benlik Saygısı Ölçeği için elde edilen puanların madde sayısına bölüldüğü ve düşük ile yüksek arasında derecelendirildiği görülmektedir.

Katılımcıların boyutlarına katılma düzeyini belirlemek amacıyla [(Son kategori – İlk kategori)/Kategori sayısı] formülü kullanılarak adım hesabı yapılmıştır. Formülde değerler yerine konulduğunda  $(4-1)/4 = 0.75$  değeri elde edilmiştir ve Tablo 4'deki gibi anlamlandırılmıştır.

**Tablo 4.** Katılımcıların Yalnızlık Ölçeği puanı için değerlendirme ölçütleri

| $\bar{X} / k$ | Karar   |
|---------------|---------|
| 1.00 – 1.75   | Hiç     |
| 1.76 – 2.50   | Nadiren |
| 2.51 – 3.25   | Bazen   |
| 3.26 – 4.00   | Sık sık |

*k: madde sayısı*

Tablo 4 incelendiğinde Yalnızlık Ölçeği için elde edilen puanların madde sayısına bölüldüğü ve hiç ile sık sık arasında derecelendirildiği görülmektedir.

Katılımcıların boyutlarına katılma düzeyini belirlemek amacıyla [(Son kategori – İlk kategori)/Kategori sayısı] formülü kullanılarak adım hesabı yapılmıştır. Formülde değerler yerine konulduğunda  $(5-1)/5 = 0.80$  değeri elde edilmiştir ve Tablo 5'deki gibi anlamlandırılmıştır.

**Tablo 5.** Katılımcıların Şefkat alt boyutu Merhamet Ölçeği ve alt boyut puanları için değerlendirme ölçütleri

| $\bar{X} / k$ | Karar      |
|---------------|------------|
| 1.00 – 1.80   | Çok düşük  |
| 1.81 – 2.60   | Düşük      |
| 2.61 – 3.40   | Orta       |
| 3.41 – 4.20   | Yüksek     |
| 4.21 – 5.00   | Çok yüksek |

*k: madde sayısı*

Tablo 5 incelendiğinde Şefkat alt boyutu Merhamet Ölçeği ve alt boyutlar için elde edilen puanların madde sayısına bölüdüğü ve çok düşük ile çok yüksek arasında derecelendirildiği görülmektedir.

Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla betimsel istatistikler hesaplanmış, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5’deki ölçütler kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 6’da verilmiştir.

**Tablo 6.** Katılımcıların Benlik Saygısı Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve alt boyutlarına ve Yalnızlık Ölçeğine ilişkin düzeyler

| Ölçek/boyut         | n   | $\bar{X}$ | S    | $\bar{X} / k$ | Karar   |
|---------------------|-----|-----------|------|---------------|---------|
| R_TOPLAM            | 464 | 2.74      | 1.22 | 2.74          | Orta    |
| MERHAMET ÖLÇEĞİ     | 464 | 47.72     | 5.48 | 3.18          | Orta    |
| MERHAMET ALT        | 464 | 16.35     | 2.38 | 3.27          | Orta    |
| BENMERKEZCİLİK ALT  | 464 | 15.85     | 2.25 | 3.17          | Orta    |
| M ŞEFKAT ALT BOYUTU | 464 | 15.52     | 2.39 | 3.10          | Orta    |
| Y_TOPLAM            | 464 | 49.45     | 3.21 | 2.47          | Nadiren |

*Merhamet Genel Ölçek, Merhamet Alt B, Şefkat Alt B, Benmerkezcilik Alt B, Öz saygı Genel Ölçek, Yalnızlık Genel Ölçek.*

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların ortalama olarak; Benlik Saygısı Ölçeği için orta düzeyde, Merhamet Ölçeği ve alt boyutları için orta düzeyde ve Yalnızlık Ölçeğinin için nadiren olduğu ifade edilebilir.

Verilerin analizinde betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum), ilişkisiz örneklem t testi, One Way ANOVA, Mann

Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi ve Sperman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında verileri analiz etmede IBM SPSS 25 yazılımından yararlanılmıştır.

---

### Çalışma Planı ve Süreci

---

|  |                                   |
|--|-----------------------------------|
| Çalışmada kullanılmak üzere Yalnızlık Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve Rosenberg Benlik (Öz)Saygısı Ölçeği uyarlamalarını gerçekleştiren araştırmacılarla iletişim kurulup gerekli izinler ve ölçüm araçları elde edilmiştir. Kullanılan ölçekler Ek- yer almaktadır.  | Mart<br>2021-<br>Mayıs<br>2021    |
| Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'na yapılan başvuru sonrasında sağlanan Etik Kurul İzniyle araştırmaya başlanmıştır. Etik Kurul İznine Ek-1'de yer verilmiştir.  | Mart<br>2022-<br>Mayıs<br>2022    |
| Özel eğitim kurumlar ile işbirliği yapılması için gerekli görüşmeler ve Kurum İzin Formları Ege Bölgesindeki sekiz şehrin tamamına gidilerek birebir görüşmelerle sağlanmış, tercihen Google Forms üzerinden çevrimiçi onam formu, demografik bilgi formu ve ölçekler hazırlanarak kurum yetkilerine sunularak onayları alınmıştır.  | Mayıs<br>2022                     |
| Kavramsal temeller ve ilgili araştırmaların incelenmesi  | Mart<br>2022-<br>Mayıs<br>2022    |
| Her şehirden kolayda örnekleme metoduyla belirlenen Gönüllü katılım esaslı göz önünde bulundurularak özel eğitim ihtiyacı olan çocuklarına aileleriyle yüz yüze tablet vasıtasıyla çevrimiçi formlar doldurulmuş. Fiziki şartlar nedeniyle yüz yüze katılım gösteremeyen ailelere kurum yetkilileri kurum iletişim organlarıyla çalışma linki paylaşarak veriler toplanmıştır. | Mayıs<br>2022                     |
| Örneklem grubundan elde edilen verilerle yapılan istatistik analizleri sonucunda ulaşılan bulgular, literatür doğrultusunda tartışılarak sonuç ve önerilerde bulunulmuştur.  | Mayıs<br>2022-<br>Haziran<br>2022 |

---

## BÖLÜM IV

### Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde çalışma sorularına yönelik toplanan veriler ışığında ulaşılan bulgulara değinilmektedir.

#### **Birinci Alt Amaç Bulguları**

Araştırmada alt amaç, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anne babaların üzerinde yalnızlık ve merhamet birlikte öz saygıyı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır sorusuna cevap bulabilmektir. Ölçeklerden elde edilen yalnızlık ve öz saygı verileri analizi sonrasında demografik verilerle olan ilişkileri bulgulandırılmıştır. Ayrıca anne babaların Merhamet düzeyleri ile özsaygı ve yalnızlık puanları arasındaki ilişki açıklanmıştır. alt amaçlar ile ilgili elde edilen veri ve bulgular ayrı alt başlıkta incelenmiştir.

#### **1. Anne babaların yalnızlık düzeylerinin demografik özelliklere göre incelenmesi**

- **Anne babaların yalnızlık düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması**

Araştırmaya 13 baba katılmıştır. Bu sayı parametrik bir test yapmak için yetersiz olduğu için non parametrik Mann Whitney U testi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 7’de verilmiştir.

**Tablo 7.** Katılımcıların Yalnızlık düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

| Grup  | n   | Sıra Ortalaması | Sıra Toplamı | U        | p    |
|-------|-----|-----------------|--------------|----------|------|
| Kadın | 451 | 232.34          | 104783.50    | 2857.500 | .876 |
| Erkek | 13  | 238.19          | 3096.50      |          |      |

Tablo 7 incelendiğinde Yalnızlık düzeyinde cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ( $U = 2857.500$ ,  $p > .05$ ). Bir başka ifadeyle, katılımcıların cinsiyetleri Yalnızlık düzeylerini etkilememektedir. Bu konuda kadınların ve erkeklerin benzer düşündükleri ifade edilebilir.

- **Anne babaların yalnızlık düzeylerinin eğitim seviyesine göre karşılaştırılması**

Yüksek lisans mezunu 14 anne baba bulunmaktadır. Bu sayı parametrik bir test yapmak için yetersiz olduğu için non parametrik Kruskal Wallis H testi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 8’de verilmiştir.

**Tablo 8.** Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin eğitime göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

| Ölçek/boyut | Eğitim          | n   | Sıra Ort. | sd | Ki-kare | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|-----------------|-----|-----------|----|---------|------|--------------|
|             | 1 Lise          | 323 | 235.08    | 2  | 5.24    | .073 |              |
| YALNIZLIK   | 2 Lisans        | 127 | 234.78    |    |         |      | -            |
|             | 3 Yüksek Lisans | 14  | 152.29    |    |         |      |              |

Tablo 8 incelendiğinde eğitim durumuna göre yalnızlık ( $\chi^2 = 5.24, p > .05$ ) düzeyleri anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu bulguya göre farklı eğitim düzeylerindeki katılımcılar benzer yalnızlık düzeylerine sahiptir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların eğitimleri yalnızlık düzeylerini etkilememektedir.

- **Anne babaların yalnızlık düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması**

Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla Yalnızlık puanlarının iş durumuna göre normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş ve normal dağılım göstermedikleri bulunmuştur. Anne babaların Yalnızlık düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması amacıyla Mann Whitney U testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

**Tablo 9.** Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması

| Grup       | n   | Sıra Ortalaması | Sıra Toplamı | U        | p    |
|------------|-----|-----------------|--------------|----------|------|
| Çalışıyor  | 44  | 230.22          | 10129.50     | 9139.500 | .905 |
| Çalışmıyor | 420 | 232.74          | 97750.50     |          |      |

Tablo 9 incelendiğinde yalnızlık düzeyinde çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ( $U = 9139.500$ ,  $p > .05$ ). Bir başka ifadeyle, katılımcıların iş durumları yalnızlık düzeylerini etkilememektedir. Bu konuda çalışanların ve çalışmayanların benzer düşündükleri ifade edilebilir.

- **Anne babaların yalnızlık düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre karşılaştırılması**

Çocuk sayısı 5 ve 6+ olanlar az sayıda olduğu için öncelikle kategori birleştirilmiştir. Yeni kategoriler; 1 çocuk, 2 çocuk, 3 çocuk, 4 çocuk ve üzeri şeklinde gerçekleşmiştir. Daha sonra Yalnızlık puanlarının çocuk sayısına göre normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Normal dağılmadığı bulunmuştur. Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmış, analiz sonucu Tablo 10'da verilmiştir.

**Tablo 10.** Katılımcıların YALNIZLIK düzeylerinin çocuk sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

| Ölçek/boyut | Çocuk Sayısı     | n   | Sıra Ort. | sd | Ki-kare | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|------------------|-----|-----------|----|---------|------|--------------|
| YALNIZLIK   | 1 Çocuk          | 62  | 251.69    | 3  | 1.79    | .618 |              |
|             | 2 Çocuk          | 194 | 231.81    |    |         |      |              |
|             | 3 Çocuk          | 143 | 230.14    |    |         |      | -            |
|             | 4 Çocuk ve üzeri | 65  | 221.44    |    |         |      |              |

Tablo 10 incelendiğinde Çocuk sayısına göre yalnızlık ( $\chi^2 = 1.79$ ,  $p > .05$ ) düzeyleri anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu bulguya göre sahip olduğu çocuk sayıları birbirinden farklı katılımcılar benzer yalnızlık düzeylerine sahiptir. Bir başka

ifadeyle, katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısı yalnızlık düzeylerini etkilememektedir.

- **Anne babaların yalnızlık düzeylerinin katılım gösterdikleri şehre göre karşılaştırılması**

Öncelikle Yalnızlık puanlarının şehre göre normallik testi yapılmış ve normal dağılmadığı bulunmuştur. Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 11’de verilmiştir.

**Tablo 11.** Katılımcıların yalnızlık düzeylerinin şehir göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

| Ölçek/boyut | Şehir     | n  | Sıra Ort. | sd | Ki-kare | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|-----------|----|-----------|----|---------|------|--------------|
| YALNIZLIK   | 1 Afyon   | 61 | 249.75    | 7  | 19.47   | .007 | 1-3. 2-3     |
|             | 2 Aydın   | 54 | 247.73    |    |         |      | 5-3.6-3.     |
|             | 3 Denizli | 92 | 183.67    |    |         |      | 3-7. 3-8     |
|             | 4 İzmir   | 51 | 214.95    |    |         |      |              |
|             | 5 Manisa  | 57 | 252.78    |    |         |      |              |
|             | 6 Muğla   | 50 | 239.27    |    |         |      |              |
|             | 7 Kütahya | 49 | 241.61    |    |         |      |              |
|             | 8 Uşak    | 50 | 263.92    |    |         |      |              |

Tablo 11 incelendiğinde şehir durumuna göre yalnızlık ( $\chi^2 = 19.47$ ,  $p \leq .05$ ) düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla ikili ikili Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Yalnızlık için Denizli’de yaşayanların sıra ortalaması (183.67), Afyon’da yaşayanların (249.75), Aydın’da yaşayanların (247.73), Manisa’da yaşayanların (252.78), Muğla’da yaşayanların (239.27), Kütahya’da yaşayanların (241.61) ve Uşak’ta yaşayanların sıra ortalamasından (263.92) daha düşüktür. Çalışma bulgularına göre şehirlerin yalnızlık seviyesine göre düşükten yükseğe sırası; 1. Uşak, 2. Manisa, 3. Afyon, 4. Aydın, 5. Kütahya, 6. Muğla, 7. İzmir ve 8. Denizli’dir.

## 2. Anne babaların öz saygı düzeylerinin demografik özelliklere göre incelenmesi



- **Anne babaların öz saygı düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması**

Araştırmaya 13 baba katılmıştır. Bu sayı parametrik bir test yapmak için yetersiz olduğu için non parametrik Mann Whitney U testi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 12’de verilmiştir.

**Tablo 12.** Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

| Grup  | n   | Sıra Ortalaması | Sıra Toplamı | U        | p    |
|-------|-----|-----------------|--------------|----------|------|
| Kadın | 451 | 233.39          | 105259.50    | 2529.500 | .385 |
| Erkek | 13  | 201.58          | 2620.50      |          |      |

Tablo 12 incelendiğinde öz saygı düzeyinde cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ( $U = 2529.500$ ,  $p > .05$ ). Bir başka ifadeyle, katılımcıların cinsiyetleri öz saygı düzeylerini etkilememektedir. Bu konuda kadınların ve erkeklerin benzer düşündükleri ifade edilebilir.

- **Anne babaların öz saygı düzeylerinin eğitim seviyesine göre karşılaştırılması**

Yüksek lisans mezunu 14 anne baba bulunmaktadır. Bu sayı parametrik bir test yapmak için yetersiz olduğu için non parametrik Kruskal Wallis H testi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 13’de verilmiştir.

**Tablo 13.** Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin eğitime göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

| Ölçek/boyut | Eğitim          | n   | Sıra Ort. | sd | Ki-kare | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|-----------------|-----|-----------|----|---------|------|--------------|
| ÖZ SAYGI    | 1 Lise          | 323 | 221.40    | 2  | 7.87    | .020 | 1-2          |
|             | 2 Lisans        | 127 | 256.58    |    |         |      |              |
|             | 3 Yüksek Lisans | 14  | 270.04    |    |         |      |              |

Tablo 13 incelendiğinde eğitim durumuna göre ÖZ SAYGI ( $\chi^2 = 7.87$ ,  $p \leq .05$ ) düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla ikili ikili Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Öz saygı için lisans mezunu olanların sıra ortalaması (256.58), lise mezunu olanların sıra ortalamasından (221.40) daha yüksektir.

- **Anne babaların öz saygı düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması**

Öncelikle öz saygı puanlarının iş durumuna göre normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş ve normal dağıldığı bulunmuştur. Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla ilişkisiz örneklem t testi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 14’te verilmiştir.

**Tablo 14.** Katılımcıların ÖZ SAYGI düzeylerinin iş durumuna göre karşılaştırılması

| Ölçek    | Grup       | n   | $\bar{X}$ | S    | Sd  | T   | P    |
|----------|------------|-----|-----------|------|-----|-----|------|
| ÖZ SAYGI | Çalışıyor  | 44  | 2.75      | 1.26 | 462 | .03 | .980 |
|          | Çalışmıyor | 420 | 2.75      | 1.21 |     |     |      |

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların iş durumuna göre öz saygı ( $t(462) = .03$ ,  $p > .05$ ) düzeylerinde ise anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların iş durumları öz saygı düzeylerini etkilememektedir. Bu konuda çalışanların ve çalışmayanların benzer düşündükleri ifade edilebilir.

- **Anne babaların öz saygı düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre karşılaştırılması**

Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla öncelikle öz saygı puanlarının sahip oldukları çocuk sayısına göre normal dağılıp dağılmadığı incelenmiş ve normal dağıldıkları bulunmuştur. Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla ilişkisiz ölçümler için tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) yapılmıştır. Betimsel istatistikler Tablo 15’de, ANOVA sonucu ise Tablo 16’da verilmiştir.

**Tablo 15.** Katılımcıların ÖZ SAYGI elde ettikleri puanların sahip oldukları çocuk sayısına göre betimsel istatistikleri

| Ölçek/boyut | Çocuk Sayısı     | n   | $\bar{X}$ | S    |
|-------------|------------------|-----|-----------|------|
| ÖZ SAYGI    | 1 Çocuk          | 62  | 2.89      | 1.27 |
|             | 2 Çocuk          | 194 | 2.66      | 1.27 |
|             | 3 Çocuk          | 143 | 2.72      | 1.14 |
|             | 4 Çocuk ve üzeri | 65  | 2.92      | 1.16 |

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısına göre öz saygı puan ortalamaları 2.66 ile 2.92 arasında değişmektedir. Ancak sadece betimsel istatistiklere bakılarak fark olup olmadığı hakkında bilgi verilemez. ANOVA tablosunu incelemek gerekmektedir.

**Tablo 16.** Katılımcıların ÖZ SAYGI puan ortalamalarının sahip oldukları çocuk sayısına göre ANOVA sonuçları

| Ölçek/boyut | Varyansın Kaynağı | Kareler Toplamı | sd  | Kareler Ortalaması | F    | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|-------------------|-----------------|-----|--------------------|------|------|--------------|
| ÖZ SAYGI    | Gruplar Arası     | 4.809           | 3   | 1.603              | 1.09 | .355 |              |
|             | Gruplar İçi       | 679.183         | 460 | 1.476              |      |      |              |
|             | Toplam            | 683.991         | 463 |                    |      |      |              |

Tablo 16 incelendiğinde sahip oldukları çocuk sayısına göre öz saygı[F(3-463) = 1.09, p > .05] puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermemektedir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı öz saygı düzeylerini etkilememektedir.

- **Anne babaların öz saygı düzeylerinin katılım gösterdikleri şehre göre karşılaştırılması**

Öncelikle katılım gösterilen şehre göre puanların normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş ve normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla ilişkisiz ölçümler için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucu betimsel istatistikler Tablo 17’de, ANOVA sonucu Tablo 18’de verilmiştir.

**Tablo 17.** Katılımcıların ÖZ SAYGI elde ettikleri puanların şehre göre betimsel istatistikleri

| Ölçek/boyut | Şehir     | n  | $\bar{X}$ | S    |
|-------------|-----------|----|-----------|------|
| ÖZ SAYGI    | 1 Afyon   | 61 | 2.85      | 1.15 |
|             | 2 Aydın   | 54 | 3.28      | 1.05 |
|             | 3 Denizli | 92 | 2.70      | 1.35 |
|             | 4 İzmir   | 51 | 3.16      | 1.05 |
|             | 5 Manisa  | 57 | 1.98      | 1.04 |
|             | 6 Muğla   | 50 | 3.48      | 1.11 |
|             | 7 Kütahya | 49 | 1.90      | .85  |
|             | 8 Uşak    | 50 | 2.68      | 1.00 |

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların şehirlerine göre öz saygı puan ortalamaları 1.90 ile 3.48 arasında değişmektedir. Ancak sadece betimsel istatistiklere bakılarak fark olup olmadığı hakkında bilgi verilemez. ANOVA tablosunu incelemek gerekmektedir. Çalışma bulgularına göre şehirlerde ölçülen öz saygı seviyesine göre düşükten yükseğe sıralama; 1. Muğla, 2. Aydın, 3. İzmir, 4. Afyon, 5. Denizli, 6. Uşak, 7. Manisa ve 8. Kütahya'dır.

**Tablo 18.** Katılımcıların ÖZ SAYGI puan ortalamalarının şehre göre ANOVA sonuçları

| Ölçek/boyut | Varyansın Kaynağı | Kareler Toplamı | sd  | Kareler Ortalaması | F      | p    | Anlamlı Fark |
|-------------|-------------------|-----------------|-----|--------------------|--------|------|--------------|
| ÖZ SAYGI    | Gruplar Arası     | 120.430         | 7   | 17.204             | 13.921 | .000 |              |
|             | Gruplar İçi       | 563.561         | 456 | 1.236              |        |      |              |
|             | Toplam            | 683.991         | 463 |                    |        |      |              |

Tablo 18 incelendiğinde şehre göre öz saygı [ $F(3-463) = 13.921, p \leq .05$ ] puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla post-hoc testi yapılmıştır.

Post-hoc testi sonucuna göre, öz saygı için Manisa'da yaşayan katılımcıların puan ortalaması ( $\bar{X} = 1.98$ ), Afyon'da yaşayanların ( $\bar{X} = 2.85$ ), Aydın'da yaşayanların ( $\bar{X} = 3.28$ ), Denizli'de yaşayanların ( $\bar{X} = 2.70$ ), İzmir'de yaşayanların ( $\bar{X} = 3.16$ ) ve Muğla'da yaşayanların puan ortalamasından ( $\bar{X} = 3.48$ ) daha düşüktür.

Kütahya’da yaşayan katılımcıların puan ortalaması ( $\bar{X} = 1.90$ ), Afyon’da yaşayanların ( $\bar{X} = 2.85$ ), Aydın’da yaşayanların ( $\bar{X} = 3.28$ ), Denizli’de yaşayanların ( $\bar{X} = 2.70$ ), İzmir’de yaşayanların ( $\bar{X} = 3.16$ ), Muğla’da yaşayanların ( $\bar{X} = 3.48$ ) ve Uşak’ta yaşayanların puan ortalamasından ( $\bar{X} = 2.68$ ) daha düşüktür.

Uşak’ta yaşayan katılımcıların puan ortalaması ( $\bar{X} = 2.68$ ), Kütahya’da yaşayanların ( $\bar{X} = 1.90$ ) ve Manisa’da yaşayanların puan ortalamasından ( $\bar{X} = 1.98$ ) daha düşüktür; Muğla’da yaşayanların puan ortalamasından ise ( $\bar{X} = 3.48$ ) daha yüksektir.

### 3. Anne babaların Merhamet düzeyleri ile özsaygı ve yalnızlık puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Anne babaların Yalnızlık puanları normal dağılım göstermediği için araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla Sperman korelasyon katsayısı hesaplanmış ve analiz sonucu Tablo 19’da verilmiştir.

**Tablo 19.** Katılımcıların Merhamet düzeyleri ile özsaygı ve yalnızlık ölçekleri arasındaki ilişki (n = 464)

|                                  | ÖZ<br>SA<br>YG | MERHA<br>MET | MERHA<br>MET | BENMERKE<br>ZCILIK | M_ŞEF<br>KAT | YALNI<br>ZLIK |
|----------------------------------|----------------|--------------|--------------|--------------------|--------------|---------------|
| ÖZ SAYGI                         |                | -.390**      | -.354**      | -.303**            | -.334**      | .091*         |
| MERHAMET<br>ÖLÇEĞİ               |                |              | .749**       | .710**             | .776**       | -.033         |
| MERHAMET<br>ALT BOYUTU           |                |              |              | .349**             | .443**       | -.082         |
| BENMERKEZ<br>CILIK ALT<br>BOYUTU |                |              |              |                    | .388**       | -.100*        |
| M_ŞEFKAT<br>ALT BOYUTU           |                |              |              |                    |              | .011          |
| YALNIZLIK                        |                |              |              |                    |              |               |

\*: .05 düzeyinde anlamlı, \*\*: .01 düzeyinde anlamlı

Öz saygı düzeyleri ile merhamet ölçeği düzeyleri arasında negatif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.390, p \leq .05$ ). Öz saygı puanı arttıkça merhamet ölçek puanı azalmaktadır.

Öz saygı düzeyleri ile Merhamet alt boyutu düzeyleri arasında negatif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.354, p \leq .05$ ). Öz saygı puanı arttıkça Merhamet alt boyutu puanı azalmaktadır.

Öz saygı düzeyleri ile benmerkezcilik düzeyleri arasında negatif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.303, p \leq .05$ ). Öz saygı puanı arttıkça benmerkezcilik alt boyutu puanı azalmaktadır.

Öz saygı düzeyleri ile şefkat alt boyutu düzeyleri arasında negatif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.334, p \leq .05$ ). Öz saygı puanı arttıkça şefkat alt boyutu puanı azalmaktadır.

Öz saygı düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasında pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .091, p \leq .05$ ). Öz saygı puanı arttıkça yalnızlık puanı da artmaktadır.

Merhamet ölçeği puanı ile merhamet alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, yüksek düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .749, p \leq .05$ ). Merhamet ölçeği puanı arttıkça merhamet alt boyutu puanı da artmaktadır.

Merhamet ölçeği düzeyleri ile benmerkezcilik alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, yüksek düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .710, p \leq .05$ ). Merhamet ölçeği puanı arttıkça benmerkezcilik alt boyutu puanı da artmaktadır.

Merhamet ölçeği düzeyleri ile şefkat alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, yüksek düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .776, p \leq .05$ ). Merhamet ölçeği puanı arttıkça şefkat alt boyutu puanı da artmaktadır.

Merhamet ölçeği düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasında negatif, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.033, p \leq .05$ ). Merhamet ölçeği puanı arttıkça yalnızlık puanı azalmaktadır.

Merhamet alt boyutu düzeyleri ile benmerkezcilik alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .349, p \leq .05$ ). Merhamet alt boyutu puanı arttıkça benmerkezcilik alt boyutu puanı da artmaktadır.

Merhamet alt boyutu düzeyleri ile şefkat alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .443, p \leq .05$ ). Merhamet alt boyutu puanı arttıkça şefkat alt boyutu puanı da artmaktadır.

Merhamet alt boyutu düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasında negatif, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.082, p \leq .05$ ). Merhamet alt boyutu puanı arttıkça yalnızlık puanı azalmaktadır.

Benmerkezcilik alt boyutu düzeyleri ile şefkat alt boyutu düzeyleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = .388, p \leq .05$ ). Benmerkezcilik alt boyutu puanı arttıkça şefkat alt boyutu puanı da artmaktadır.

Benmerkezcilik alt boyutu düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasında negatif, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir ( $r = -.100, p \leq .05$ ). Benmerkezcilik alt boyutu puanı arttıkça yalnızlık puanı azalmaktadır.

Şefkat alt boyutu düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ( $r = .011, p > .05$ ).

#### **4. Yalnızlık ve merhamet birlikte öz saygıyı anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?**

Araştırma kapsamında çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu bağlantılılık testi sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

**Tablo 20.** Çoklu bağlantılılık testi sonuçları

| Değişken | Tolerans | VIF   | CI     |
|----------|----------|-------|--------|
| M        | ,970     | 1,031 | 1,000  |
| Y        | ,970     | 1,031 | 16,734 |

Tolerans değerinin .20’den daha büyük, VIF değerinin 10’dan düşük ve CI değerinin 30’dan küçük olduğu görülmektedir. Ayrıca korelasyon değerleri de .80’den düşüktür. Bu durumda çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı ifade edilebilir. Benlik saygısının Merhamet ve Yalnızlık tarafından yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonucu Tablo 21’de verilmiştir.

**Tablo 21.** Benlik Saygısı'nın yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonuçları

| Değişken  | B     | Standart Hata B        | $\beta$ | T                    | p    | İkili r  | Kısmi R |
|-----------|-------|------------------------|---------|----------------------|------|----------|---------|
| Sabit     | 6.870 | .976                   |         | 7.037                | .000 |          |         |
| Merhamet  | -.098 | .009                   | -.441   | -10.417              | .000 | -.446    | -.436   |
| Yalnızlık | .011  | .016                   | .029    | .683                 | .495 | .105     | .032    |
| R = .447, |       | R <sup>2</sup> = .200, |         | F (2, 461) = 57.448, |      | p = .000 |         |

Merhamet ve Yalnızlık değişkenleri birlikte, Benlik Saygısı puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki göstermektedir,  $R = .447$ ,  $R^2 = .200$ ,  $p \leq .01$ . Adı geçen iki değişken birlikte, Benlik Saygısı'ndaki toplam varyansın yaklaşık %20'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına ( $\beta$ ) göre, yordayıcı değişkenlerin Benlik Saygısı üzerindeki görece önem sırası; Merhamet ve Yalnızlık'tır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, Merhamet değişkeninin Benlik Saygısı üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Yalnızlık değişkeni ise anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre Benlik Saygısı'nın yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir:

$$\text{Benlik Saygısı} = 6.87 - .098\text{Merhamet} + .011\text{Yalnızlık}.$$



## BÖLÜM V

### Tartışma

Bu bölümde, elde edilen bulgular literatürde yer alan araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğu olan anne ve babaların eğitim düzeylerine göre yalnızlık seviyeleri incelendiğinde; Alanyazında yalnızlık ve eğitime dair başarının ilişkisinin etkili ve olumsuz yönde ilerlediği çalışmalar görülmektedir (Kızıldağ, 2009; Pancar, 2009; Yıldırım, 2000; Tarhan, 1998). Bu durum yapılan çalışmalarda arkadaşlık kabulü görmenin eğitimde sağlanan başarıyla ilgisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buradan yola çıkılarak incelemede eğitim başarısı yüksek olmayan öğrencilerin, arkadaşlık ilişkilerinde kabul görme oranlarının düşük olduğu düşünülmektedir. Neticesinde öğrencilerin eğitim başarısının yeterli olmayışı arkadaşlık ilişkilerinin gelişmemesine veya oluşmamasına neden olacağı için yalnızlık durumu yaşanması kaçınılmazdır. Alanyazıdaki araştırmalarda yalnızlık düzeyinin eğitimle ilişkisi genellikle öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda belirtildiğinden bu çalışma grubu için uygun çalışma bulunamamıştır. Ancak kabul görme davranışları ve yalnızlığa yönlendirilme varsayımıyla çalışma grubunun yalnızlık seviyelerinde fark olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmadaki bulgular katılımcı grubunun eğitimleri düzeyleri ile yalnızlık seviyesini etkilememektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinin yalnızlık düzeyleri cinsiyet farklılıkları göze alınarak incelenmiştir. Alanyazında yalnızlık üzerine erkek kadın ayrışmasında erkeklerin kadınlardan daha yalnız olduğu çalışmalar mevcuttur (Brage & Meredith, 1994; Wiseman & Gutfreund, 1995; Demir, 1990; Norman & DeWayne, 1986; Schultz & Moore, 1986; Schimitt & Kurdek, 1985). Stokes ve Levin (1986) buna neden olarak kadınların arkadaş edinebilme ve genellikle daha fazla aile ilişkisi sağlaması olabilir. Duygularını paylaşma durumunda kadınların duygularıyla ilişkileri ve erkeklerden daha fazla kabul gösterdikleri düşüncesinin Ponzetti ve Cate (1981) erkeklerin yalnızlık seviyesinin daha yüksek olarak

görülmesine sebep olabileceğini bildirmiştir. Çocuk yetiştirme biçimlerinde Türkiye’de kadınlar bağımlı ve destekleyici, erkekler bağımsız ve iddialı bir halde olması beklenmektedir. Kadınların bu bağımlılık algısından kurtulmak ve destek aramak için kendilerini açma konusundaki yaklaşımı Ünsal ve Kapçı (2005) duygularını dile getirme konusunda kadınlara yönelik bakışı açısını anlamlandırmaktadır. Türk toplumunda olarak gerçekleştirilen komşuluk ilişkisinin yalnızlıklarını giderme, bir aktarım gerçekleştirme ve ikili iletişim kurma noktasında özellikle kadınlarda etkili bir yapı meydana getirdiği düşünülmektedir.

Kadınların daha yüksek yalnızlık deneyimlediğini belirten çalışmalar da alanyazında yer almaktadır (Terrel & diğerleri, 2000) ayrıca cinsiyet farkı olarak yalnızlığı inceleyerek herhangi bir farklılık bulamayan araştırmalar da mevcuttur (Kalliopuska & Laitinen, 1991). Ancak bu çalışmada edinilen veriler dahilinde kadın erkek arasında yalnızlık puanlarını arasında farklılık görülmemektedir. Dolayısıyla ilişkisel anlamda stresten etkilenme düzeyleri de aynı olarak belirtilebilir.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip olan ebeveynlerin yalnızlık seviyeleri Ege bölgesinde katılım gösterdikleri şehre göre incelendiğinde, alanyazında bu değişken üzerine bir araştırma bulunmamaktadır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip aileler yalnız olmadıklarını hissetmeye, rahatlıkla paylaşım yapabileceği arkadaşlık ilişkisine ve duygusal direnci için sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır (Efeoğlu, 2016). Türkiye özelinde bu tür faaliyetler kültürel farklılıklar neticesinde bölgesel bir farklar yaratmaktadır. Gordon (1976) tarafından yalnızlık; öfke, can sıkıntısı, endişe, mutsuzluk, umutsuzluk ve boş hissetmek gibi negatif kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Aile fertleri, çevrelerinde yakın gördükleri bireylerden destek edinmek dışında, psikolojik destek sağlayan aynı durumu deneyimleyen anne babalar ile oluşturulmuş gruplara katılım göstererek yalnızlık hissini yok edecek yalnız olmadıkları algısına, duygusal ve sosyal destek etkileşimleriyle bireysel sosyal çevre ağının genişlemesine neticesinde anne babaların yalnızlıktan kurtulmaları, kaygı seviyesinde önemli oranda azalma göstermektedir (Akkök, 2003). Bu açıdan çalışmamızda Ege bölgesinden elde edinilen verilere göre yalnızlık düşük seviyede olmasıyla özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anne babalarında, olumsuz duyguların sık bir biçimde görülmediği ve nesnel iyi oluşlarının korunabildiği düşünülmüştür.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinin yalnızlık seviyelerini etkileyen diğer faktörler sahip oldukları çocuk sayısı ve çalışma durumuna yönelik alanyazında bir sonuç bulunmamaktadır. Ancak kardeş sayısı ve yalnızlık üzerine yapılan çalışmalarda tek çocuk olmanın yalnızlığa gösterdiği yatkınlık bildirilmiştir (Akkul & Ümmet, 2019). Aile içindeki bireyleri sosyal alanlardan uzak durmaya iten sebepler olabileceği düşünülmüştür. İş yerinde yalnızlık seviyelerini inceleyen bazı çalışmalarda Demirbaş ve Haşit (2016) akademisyenlerin iş yerinde daha düşük yalnızlık seviyesinde olduklarını bulgulamıştır. Ayrıca bu bulgu Mercan ve diğerleri (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada iş yerinde yalnızlık seviyesine dair ulaşılan iş yerinde daha az yalnızlık olduğu verisi ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmanın örneklem grubu üzerinde çalışıp, çalışmama farklılığına göre yalnızlık farkı bulunamamıştır.

Jong-Gierveld ve diğerleri (1987) yalnızlık düzeyini etkileyecek değişkenleri; sahip olunan ilişki sayısı, medeni durum, yaş, çalışma durumu olarak aktarmaktadır. Ancak bu çalışmada elde edilen bulgular, yalnızlık seviyeleri için katılımcıların diğer demografik özellikleri; iş durumu ve sahip oldukları çocuk sayısı yalnızlık düzeylerini sahip oldukları ilişkiler ile beledikleri ilişkilerin uyuşması nedeniyle etkilemediği belirlendiğinden, bu çalışma grubu tarafından alanyazı desteklenmemektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların öz saygı seviyesine dair bulgular incelendiğinde, alanyazıda daha önce konu edilen birçok araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar arasında, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların annelerinin öz saygılarını düşük seviyede olduğunu belirtilmiştir (Kılıç, 2009). Öz saygı seviyesinin düşük olması, çevresinden ve sosyal alanlardan mutluluğa erişememesi ve çocuğun özel eğitim ihtiyaç duyma durumuna annenin sebebiyet vermesiyle ilgili suçluluk duygusuna ilişkin bulunmuştur. Ayrıca Maslach ve diğerleri (2001) tükenmişliğe dair yaptığı araştırma çerçevesinde ise çevre kontrol algısı, yetersiz öz saygı ve soyutlama ile başa çıkma yoluna sahip kişilik yapıları nedeniyle sahip olunan dayanıklılık düzeyinin düşük olduğunu aktarmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgularda katılımcılar orta düzeyde bir öz saygı düzeyinde olarak bulunmuştur, bu bakımdan

alanyazı çalışmalarla zıt görüşler bildirip çelişmediği ve seviye düzeylerinin de yakınlık gösterdiği düşünülmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklarına ebeveynlerinde öz saygı seviyesinin cinsiyet farklılığına göre ilişkisi ele alındığında alanyazında, Karaboğa (2011) çocuklarda bağlanma stilleri ve benlik algısını konu aldığı çalışmada cinsiyet farklılığının öz saygı üzerinde etkisi olmadığını, Ahmed ve diğerleri (2014) orta okuldaki atlet öğrencilerle çalışarak erkeklerin daha yüksek öz saygı seviyesine sahip olduğunu bildirmiştir. Gençlerin akademik başarılarına dair diğer çalışmada kadınların daha yüksek öz saygı seviyesine sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Özkan, 1987). Çalışmamızın bulgularında da cinsiyet farklılığının öz saygı düzeylerini etkilemediği belirlendiğinden, bu açıdan tarafından da alanyazındaki diğer benzer görüşleri desteklemektedir. Ancak çalışma grubu farklılığı dikkate alındığında, alanyazıda cinsiyet farkı ve önyargıyı, üçüncül bir bağımlı değişken üzerinden konu alan çalışmalar bulunmasına rağmen doğrudan özsaygı cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma bulunmamaktadır. Belirtilen araştırmalarda kadın erkek farkı ve saygı seviyesi bağımlı değişken üzerindeki etkileri belirlenmiştir (Pehlivan ve Yekeler, 2014; Eryılmaz & Atak, 2011; Eryılmaz, 2009). Kadın erkek farkı, öz saygının alt boyutları etki göstermemektedir (Arı, 2015). Çalışmamızın bulgularında da cinsiyet farklılığının öz saygı düzeylerini etkilemediği belirlendiğinden, bu çalışma grubu tarafından da alanyazı desteklemektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinde öz saygı seviyesinin çalışma durumu değişkenine göre incelenmesinde çalışan ve çalışmayan grupların aynı seviyelerde olduğu görülmüştür. Alanyazıda öz saygının yetişkin bir bireyin iş durumu üzerinde etkisi ya da ilişkisini içeren hiçbir çalışma bulunamamıştır. Öz saygı düzeyinin çalışma durumu ile ilişkisinde, çalışmayanlarda daha düşük öz saygıdan bahsedilmektedir (Durmaz & Ören, 2017). Ayrıca Müller (1992) kişisel gelişim eğitimlerinin öz saygı ve depresyonu etkilemesine dair işsiz kadınlarla yaptığı çalışmada da kişisel gelişim eğitimleri alan grubun kontrol grubundan daha yüksek puanlar elde ettiğini bulguladığı Durmaz ve Ören (2017) araştırmasında belirtilmektedir. Bu nedenle edinilen yetilerin, öz saygı seviyesinin olumlu yönde

güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir ancak çalışma ve çalışmama durumu arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek bir kaynak olduğu düşünülmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinin öz saygı düzeyleri öğrenim durumu farklılıkları ele alınarak incelenmiştir. Alanyazı araştırmasında öğrenim durumu ve özsaygı içeren araştırmalar, öğrenci ya da çocuk perspektifinden anne babanın öğrenim durumunun öz saygıya etkilerini incelemek üzeredir. Bu noktada aynı yaşam deneyimi tecrübe edildiği için, varsayılan katılımcı grubu üzerinde göstereceği sonucun geçerli olacağı düşünülmektedir. Dikici, (1998) ebeveynlerinin öğrenim durumu ve katılan çocuk ya da öğrencinin öz saygı puanı incelendiğinde geçerli bir etki görülmediğini belirtmiştir. Ancak ebeveynlerin öğrenim durumu ve öz saygı ilişkisi incelendiği farklı çalışmalarda eğitim seviyesinin öz saygıyı anlamlı biçimde etkilediği görülmektedir (Sarıyüce, 2004; Kuru, 2006; Ayvalı, 2012; Akşin, 2013; Kuru, 2017). Bu çalışmada yapılan incelemede özsaygı düzeylerini eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir, bu sebeple alanyazı çalışmanın örneklemini tarafından desteklenmiştir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinde çocuk sayısı ve katılım gösterilen şehir değişkenlerinin öz saygılarına hiçbir etkisi olmadığı araştırma bulgularında belirtilmiştir. Çocuk sayısı konusunda, konunun alanyazında yer alan çalışmalarda yer alamaması nedeniyle ilişkili olduğu yaşam deneyimi esas alınarak düşünülmüş doğum sırası ve öz saygı ilişkisine dair araştırmalar incelenmiştir. Yapılan bazı araştırmalar öz saygının doğum sırasıyla ilişkisini etkili bulmazken (Özoğul, 1988; Güçray, 1989; Sarıyüce, 2004; Kuru 2017), bazılarıysa öz saygı ve doğum sırası ilişkisinde etki belirtmişlerdir (Güngör, 1989; Dikici, 1998). Ancak ebeveynlerin çocukları olmadan önceki durumunda meydana gelen öz saygı düzeyinde, anne baba olduktan sonra ya da farklı bir değişkenin etkisi sebebiyle yükselme ya da düşmeler olmuş olabileceğinden çalışmanın örnekleminin bu araştırmalar ve sonuçlarıyla örtüşmediği düşünülmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinde yalnızlık, merhamet ve öz saygı düzeylerinin birbirleriyle ilişkisine dair bu çalışmaya ait bulgularda; öz saygı ve yalnızlık arasında olumlu yönde bir ilişki, merhamet ve yalnızlık arasında

olumsuz yönde bir ilişki ve öz saygı ile merhamet ölçeği puanı arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmuştur. Bir diğer ifadeyle, merhamet ölçeği puanı arttıkça yalnızlık puanı azalmakta, öz saygı puanı arttıkça yalnızlık puanı da artmakta ve öz saygı puanı arttıkça merhamet ölçek puanı azalmaktadır. Eker (2021) üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve öz saygı değişkenlerini incelediği çalışmasında öz saygı ve yalnızlık arasında olumlu yönde orta düzey bir ilişki bulgulamıştır. Ergenler üzerine yapılan çalışmada yalnızlık ve öz saygı arasındaki ilişkiyi olumsuz yöndedir (Koçak, 2008). Erim (2001) yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenleri karşılaştırarak öz saygı ve yalnızlık değişkenlerini incelemiş ve öz saygı ve yalnızlık arasında olumsuz yönde bir ilişki belirtmiştir. Bu çalışmada çalışma grubunun farklılığı yaş değişkeniyle incelendiğinde bulguların alanyazıda paralellik gösterdiği söylenebilir. Ancak yine de öz saygı ve yalnızlık ilişkisinde özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ailelerinin oluşturduğu çalışma grubu bulguları alanyazıyı destekler görülmemektedir.

Sosyal alanlarda iletişime engel doğurabilecek utangaçlık, sosyal fobi ve öz saygı seviyesinin düşük olması gibi özellikler, ikili ilişkilerdeki yoğunluğu engel olacağı için yalnızlık seviyesinde artışa neden olmaktadır (Peplau & Perlman, 1981). Öz saygı bir benlik yansıması ve öncü filozoflar tarafından ahlaki değerlerin çerçevesi olarak görülse de öz saygının bir dengeye dahil olmamasının olumsuz sonuçlara neden olacağı bazı araştırmalarda (Demir ve Yıldırım, 2017) görülmektedir. Örneğin öz saygının yüksek olması kişinin gerçeklik algısı ve beklentisel hedeflerine karar vermesinde yüksek standartlarla tercih yapmasına neden olmakta, dolayısıyla doğabilecek bir başarısızlığa neden olarak dengelenmemiş öz saygı gösterilmektedir (Baumeister & diğerleri, 1993). Ayrıca öz değeri belirleyememeye (Neff & Vonk, 2009), kendini diğer insanlardan soyutlamaya (Baumeister & diğerleri, 2003) ve egoistliğe (McMillan, 1994) yol açtığı aktarılmaktadır (Yıldırım ve Demir, 2017). Alanyazındaki bu bulgular özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ebeveynleri üzerinde yapılan çalışma verilerinin korelasyon incelemesinde bulunan, öz saygı düzeyi ile yalnızlık düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ve anlamlı ilişki olduğu analizini de tekrar doğrular nitelikte bulunmaktadır. Merhamete yönelik çalışma içeriğine dahil çalışmalar alanyazıda mevcut değildir. Mutluluğun merhameti yordamasına dair incelemesinde Kapıcıoğlu (2019) üniversite öğrencilerinin merhamet düzeyini, mutluluk ve yumuşak başlılık

kişilik özelliği tarafından etkili biçimde yordadığı sonucunu belirtmiştir. Merhamet ve yalnızlık ile merhamet ve öz saygı ilişkine dair çalışmalar alanyazıda bulunamadığı için çalışma bulgularında edinilen bilgilerin geçerliliğinin sağlanması yapılamamaktadır.

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ebeveynlerinde merhamet ve yalnızlığın düzeylerinin birlikte, öz saygıyı düzeyiyle ilişkilerinin incelemesi sonucunda; merhamet ve yalnızlığın birlikte öz saygıyı anlamlı bir şekilde yordadığı ve varyansın %20 sini açıklar bulunmuştur. Bu bulgu ile çalışma alanyazında merhamet, yalnızlık ve öz saygı konusunda bir ilk olma özelliğindedir. Benzer bir çalışmanın da öz saygı ve psikolojik sağlamlığın yalnızlığı yordaması üzerine üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı, öz saygı ve psikolojik sağlamlığın yalnızlığı yordadığı görülmüştür (Güloğlu & Kararımak, 2010). Koçak (2008) öz saygı, öfke ifade biçimleri ve süregelen öfkenin yalnızlığı yordayıp yordamadığını incelemiş ve yalnızlık için öz saygıyı en yoğun etkileyen değişken olarak belirtmiştir. Şentürk (2010) lise öğrencileri üzerinde yalnızlığı; öz saygı, kişilik özellikleri ve sosyal yetileri tarafından önemli oranda yordadığını açıklamıştır. Ayrıca Yaptığımız çalışmada ise uygulanan regresyon analizi incelemesi sonucunda merhamet ve yalnızlık birlikte öz saygıyı anlamlı bir şekilde yordamaktadır sonucuna elde edildiğinden bu çalışmanın, yaptığımız çalışma ile örtüşen sonuçlar doğuracak içerikleri desteklediği görülmektedir. Bu yönden alanyazıda yer alan bulgularla da çelişmediği söylenebilir.

## BÖLÜM VI

### Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

#### Sonuç

Araştırma Ege bölgesindeki özel eğitim ve rehberlik merkezlerinde eğitim gören, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların anne babalarının yalnızlık, merhamet ve öz saygı düzeyleri ile aralarındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyi, çalışma durumu, toplam çocuk sayısı, katılım gösterilen şehir ve cinsiyet farklılıklarının, yalnızlık ve öz saygı seviyeleri üzerinde etkisi olup olmadığı sorusunun yanıtı araştırılmıştır.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların anne babalarında ortalama öz saygı seviyesi ölçülmüştür. Anne babaların merhamet ve alt boyutları da orta seviyededir. Yalnızlık seviyeleri de ortalama düzeydedir. Öz saygının diğer değişkenlerle ilişkisine bakıldığında, öz saygı artarken benmerkezcilik, şefkat ve merhamet seviyeleri azalırken, yalnızlık seviyesinde de artış meydana gelmiştir. Merhamet seviyesinin diğer değişkenlerle ilişkisinde, merhamet artarken merhamet alt boyutları da artmış, yalnızlık seviyesi ise azalmıştır. Merhamet alt boyutlarından şefkat seviyesi arttığında, merhamet ve benmerkezcilik artmış ancak yalnızlıkla bir ilişki görülmemiştir. Benmerkezcilik seviyesi artarken ise yalnızlık seviyesi azalmıştır.

Demografik özelliklere göre yalnızlıkta kadın ve erkeklerin seviyesi arasında fark bulunmamaktadır. Eğitim düzeylerinin farklılığı yalnızlığı etkilememektedir. Çalışma durumuna göre çalışan ve çalışmayanlar yalnızlık hakkında aynı fikre sahiptir. Sahip olunan çocuk sayısının artması yalnızlık için etki göstermemektedir. Katılım gösterilen şehre göre her şehirde ayrı bir seviye ortaya çıkmaktadır.

Öz saygının demografik özelliklere göre incelendiğinde kadın ve erkeklerin aynı biçimde düşündüğü görülmektedir. Eğitim seviyesi değişkenine göre eğitim düzeyi yüksek olanların daha yüksek öz saygıya sahip olduğu görülmektedir.



Çalışma durumuna göre kadın ve erkek katılımcılar arasında öz saygı farkı bulunmamaktadır. Sahip olunan çocuk sayılarına göre katılımcıların öz saygı düzeylerinin değişmediği ortaya çıkmıştır. Katılım gösterilen şehre göre öz saygı düzeylerinde değişiklikler olmaktadır.

Çalışmada yalnızlık, öz saygı ve merhamet arasındaki ilişki incelendiğinde, öz saygı artarken yalnızlığın da arttığı, merhamet artarken yalnızlığın azaldığı ve öz saygı artarken merhametin azaldığı görülmüştür.

Ayrıca yalnızlık ve merhametin birlikte öz saygıyı anlamlı bir biçimde yordadığı, öz saygı üzerinde merhamet değişkeni olumsuz yönde önemli yordayıcı özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Yalnızlık değişkeni ise öz saygıyı olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahip olarak yordamaktadır.

## **Öneriler**

Bu bölümde araştırma sonuçlarına yönelik ve ileride yapılacak çalışmalara yönelik önerilere yer verilmektedir

## **Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler**

Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların aileleri üzerinde yapılan öz saygı ve yalnızlık düzeyi ölçümleri ile psikolojik danışmanlık alması yönünde erken farkındalık sağlanabilir. Düşük düzeyde yalnızlık ve öz saygı ailelerin psikolojik iyi oluşları ve deneyimledikleri öznel yalnızlık süresinin uzun sürmesi olumsuz etkiler meydana getirebileceğinden, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun ve ailenin diğer üyelerinin sosyal ilişkilerini kendilerine uygun biçimde düzenlemesini sağlamak konusunda danışma hizmetinin etkisi önemli biçimde belirleyici ve rehberlik edici olacaktır.

Özel eğitim gereksinimine sahip çocukların anne ve babaların algıladıkları sosyal destekten bağımsız olarak yalnızlık, merhamet ve öz saygı düzeyleri arasında ilişki olup, olmadığını belirlemek baş etme yollarından, sosyal destek almanın

etkisine kadar birçok destek, klinisyenler tarafından farklı ekole dahil araştırmalar belirlenerek gerçekleştirilebilecek danışma seansıyla psikolojik iyi oluş üzerinde olumlu etkiler sağlayabilir. Toplumun özel eğitim ihtiyaı olan bireye sahip çocuğa sahip ailelerin ihtiyaç duyduğu sosyal destek ihtiyaı konusunda bilinçlendirilmesi de önemlidir.

Özel eğitim ihtiyaı olan bir bireye sahip anne babaların danışma hizmeti almaları durumunda uygulamacı klinisyenlere destekleyici terapiler ve özellikle merhamet odaklı destekleyici terapiler uygulaması önerilmektedir.

Ek olarak özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip olan anne babaların kendileriyle aynı sorunları deneyimleyen ailelerle bir araya gelmesini sağlayan, grup terapilerine benzer organizasyonların özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları bünyesinde görevli danışmanlar ya da klinisyenler tarafından yürütülmesi, benzer durumun yaşanması ilişkisiyle stres ve olumsuz mental koşullarla başa çıkma ve psikolojik rahatlama yolunda, yalnızlığın olumsuz etkilerinden kurtulmakta önemli olacaktır. Bunun dışında, uzmanlar tarafından sağlanacak kas gevşemesi, derin nefes meditasyonu ve ritmik rahatlama gibi teknikler de bu konuda anne babalara destek sağlayacaktır.

### **İleride Yapılacak alışmalara Yönelik neriler**

Bu çalışmanın bulgularının Ege Bölgesindeki özel eğitim ihtiyaı olan ebeveynler ile sınırlı olduğu düşünüldüğünde farklı yaş grupları (ergenler, yaşlılar) ve daha geniş örneklem ile benzer çalışmalar yapılabileceği gibi öz saygısı ve yalnızlığın yansıra merhameti yordayan farklı değişkenler de incelenebilir.

Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip olan anne babaların algıladıkları öz saygı ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırarak, bazı kişisel bağımsız değişkenlere göre (anne babanın yaş, eğitim seviyesi, cinsiyeti, kardeşinin olup olmaması, özel eğitime ihtiyaç duyan ocuk sayısı ve çalışma durumu) göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek, bu verileri özel eğitime ihtiyaç duymayan çocukların ailelerle karşılaştırılarak yapılacak

çalışmalar üzerine karşılaştırmalı bir araştırma amaçlayan çalışmaların faydalanmasını sağlayacaktır.

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğa sahip aileler, çocuklarının durumdan ileri gelen zorluklardan dolayı stres yaşamaları, gerekli psikolojik iyi oluşlarını destekleyebilecek sosyal destek alamayışları, stresin olumsuz etkilerine maruz kalmalarına neden olmaktadır. Türkiye’de bu konu ile ilgili çalışmalara bakıldığında özel eğitimin (Engel gruplarının) tamamını içeren anne ve babaları dair çalışmaların az yapıldığı görülmüştür. Araştırmaların büyük çoğunluğunun anneye dair gerçekleştirdiği görülmektedir. Çalışmalara baba katılımı sağlanması ya da babalar üzerine çalışılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Ayrıca yalnızca otizm gibi zihinsel yetersizlikler kaynaklı çalışmalarla sınırlı kalınmadan, incelemeler engel gruplarının tamamına yayılabilir ve yapılan sosyal destek ve stres düzeylerinin anne babalar üzerindeki etkilerini amaçlayan çalışmalarla alanda boyut ve derinlik sağlanabilir.

Son olarak Ege Bölgesinde gerçekleştirilen bu çalışma Türkiye’deki diğer bölgelerde uygulanması halinde de Türkiye geneli bir istatistiği doğurmaya yardımcı olacaktır.

### Kaynakça

- Ahmed, D., Mladenovic, M., Yan H., Walter K., Lee, K. & Ali Khan, B. (2014). Exploring the perception of self esteem among high school athletes, *SportLogia*, 10(2).
- Aka, M. (2020). *Bireysel psikolojik danışmada dinî boyut: Özel eğitim gereksinimli öğrenci aileleriyle yapılan bir araştırma*. [Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi. Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı. Erzurum.
- Akçalı, Ş. (2015). *Görme engellilere yönelik tasarlanan mekanların erişebilirlik standartları kapsamında irdelenmesi: görme engelli kütüphaneleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Akdeniz, S. (2014). *Farklı merhamet düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zekanın incelenmesi*. [Doktora Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya.
- Akın, A., Eroğlu, Y., Kayış, A. R. & Satıcı, S. A. (2010). The validity and reliability of the Turkish version of the relational-interdependent self- construal scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 5.
- Akın, Ş.H. (2018). Merhamet kavramı ve schopenhauer'in merhamet yaklaşımının değerlendirilerek farklı düşünürlerin görüşleriyle karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, Vol. 5, No. 3.
- Akkul, N. & Ümmet, D. (2007). Teknik eğitim fakültesi öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(25).

- Akkök, F. (2003). *Farklı özelliğe sahip olan çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar*. (Ed. Ataman, A.). Özel Eğitime Giriş. Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Aksoy, M. (2021). İş tükenmişliğinin psikolojik dayanıklılık ve merhamet açısından incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi], KTO Karatay Üniversitesi, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı, Konya.
- Akşin, E. (2013). *60-72 Aylık çocukların benlik algıları ile ilköğretime hazır bulunuşlukları arasındaki ilişkinin ve ilköğretime hazır bulunuşluk ile benlik algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- APA, (2009). *College dictionary of psychology*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Arı, İ. S. (2015). *Önergenlerin özsaygılarının çocuk-anababa ilişkileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Atılgan, S. A. & Kolburan, Ş. G. (2019). Otizmli ve normal gelişimli çocuğa sahip annelerin depresyon düzeyleri ve depresyonla başa çıkma stratejilerinin incelenmesi, *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(2).
- Atsan, N. (2017). Karar vermede çatışma kuramı ve özsaygı ilişkisine yönelik kültürel bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.22, S.1.
- Aydemir, B. (2018). *Öğretmenlerdeki merhamet düzeylerinin cinsiyet, kıdem, branş ve algılanan anne-baba tutumlarına göre incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi. Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Aydın, B. N. (2021). *Öz farkındalık, öz saygı ve kendilik algısı: sosyal medya etkisi*. Erbay, A ve Yücel, V. (Ed), Sosyal Medya ve Psikoloji (s.21-104) içinde. Akademisyen Kitapevi.
- Ayhan, S. (2016). *Şiddete uğrayan kadınların depresyon ve yalnızlık düzeylerinin evlilik uyumlarının etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Beykent Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Ayvalı, M. (2012). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile sosyal uyum düzeyi ilişkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Bellingham, R., Cohen, B., Jones, T. & Spaniol, L. (1989). Connectedness: Some skills for spiritual health. *American Journal of Health Promotion*. 4, 18-31.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles. *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), doi: 10.1111/1529-1006.01431
- Baumeister, R. F., Heatherton, T. F. & Tice, D. M. (1993). When ego threats lead to self-regulation failure: Negative consequences of high self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(1), doi: 10.1037/0022-3514.64.1.141
- Blascovich, J. & Tomaka, J. (1991). *Measures of self-esteem*. (Ed. Wrightsman, L., Shaver, & Robinson, J). Measures of personality and psychological attitudes. New York: Academic Press.
- Bullock, J.R. (1993). Children's loneliness and their relationships with family and peers. *Family Relations*, 42, 46-49. doi: 10.1177/1066480700082008
- Brage, D., Meredith, W. & Woodward, J. (1994). A causal of adolescent depression. *Journal of Psychology Interdisciplinary & Applied*, 128(4).

- Büyükkızmaz, B. (2021). *Rehabilitasyon desteği alan ve özel eğitim sınıflarında eğitim gören engelli bireylerin anneleri ile normal gelişim gösteren bireylerin annelerinin stresle baş etme yöntemlerinin yaşam doyumları ve umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Ayvansaray Üniversitesi. Psikoloji Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak. E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (11.baskı). Pegem Akademi.
- Can, A. (2017). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cirhinlioğlu, F. G., Taşçıoğlu, G., & Beyazıt, U. (2017). *Duygular içinde* (Ed.) M. Zincirkıran. Davranış Bilimleri. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. (2008). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakır, Y. & Palabıyıkoglu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Kriz Dergisi*, 5(1).
- Çandır, G. (2015). *4-24 yaş arası otizm spektrum bozukluğu ve down sendromu tanısı alan çocukların annelerinde depresyon, anksiyete, stres ve baş etme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Çapan, M. (2019). *Üniversite öğrencilerinin merhamet ve öz-anlayış düzeylerinin kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Yıldız Teknik Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Çay, E. Ş. (2016). *Özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynleri ile özel eğitim gereksinimi olmayan çocukların ebeveynlerinin bedensel duyuları abartma düzeyleri ve empatik eğilim düzeyleri açısından karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi], Beykent Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve down sendrom'lu çocuğa sahip annelerin kaygı umutsuzluk ve tükenmişlik duygularının karşılaştırılması. *Aydın Sağlık Dergisi*.
- Çetinkaya, O. (2021). *Köpek sahibi olan ve olmayan bireylerin bağlanma yalnızlık ve psikolojik iyi oluş açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Bahçeşehir Üniversitesi. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Çoşkun, Y. & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 10, Sayı 1.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. [Uzmanlık Tezi], Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Dalahmetoğlu, B. (2018). *Ebeveyn kaybı yaşamış ergenlerin yaşamamış ergenlere göre öz saygı ve ruh sağlığı değişkenlerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Işık Üniversitesi. Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Dalgalı, B. (2019). *Merhamet Odaklı terapi yaklaşımı ve uygulamaları üzerine bir değerlendirme*. [Yüksek Lisans Tezi], Bursa Uludağ Üniversitesi. Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Bursa.
- Danacı, G. (2016). *Martha C. Nussbaum'un merhamet anlayışı ve eleştirisi*. [Yüksek Lisans Tezi], İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.



- Demir, A. (1989). UCLA Yalnızlık ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. O.D.T.Ü. İnsan Bilimleri, *Psikoloji Dergisi*. Cilt 7, Sayı 23.
- Demir, A. (1990). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyen bazı etmenler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demirbaş, B. & Haşit, G. (2016). İş yerinde yalnızlık ve işten ayrılma niyetine etkisi: akademisyenler üzerine bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1).
- Diener, E. & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7.
- Diener, E. & Seligman, M. (2002). Very happy people. *American Psychological Society*, 13 (1).
- Dikici, A. (1998). *Cassidy kukla görüşme formunun beş-altı yaş çocuklarına uyarlanması ve özsaygı düzeylerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dinç, F. (1992). *Cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin öz saygı düzeylerine etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Dunn M.E., Burbine T., Bowers C.A. & Tantleff-Dunn S. (2001). Moderators of stress in parents of children with autism. *Community Mental Health Journal*. 37(1).
- Durmaz, Ş. & Ören, K. (2017). Öz yeterlilik ve özgüvenin işgücü ve istihdama etkisine bir bakış. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1).

- Duru, E. (2008). Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (61).
- Durukan, H.H. (2015). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin benlik saygısı, umutsuzluk ve stresle başa çıkma düzeylerinin karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi], Beykent Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Engin, C. (2019). *Özel eğitim gereksinimi olan çocukların annelerinde psikolojik iyi oluşun, psikolojik sağlamlık ve bilinçli farkındalık ile ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Haliç Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Eker, E. (2021). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlığın sosyal kaygı, sosyal beceri ve öz saygı (benlik saygısı) açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Gelişim Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Ekinci, H. & Ekici, S. (2003). İşletmelerde örgütsel stres yönetim stratejisi olarak sosyal desteğin rolüne ilişkin görgül bir araştırma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(1).
- Epstein, S. (1979). The stability of behavior: I. On predicting most of the people much of the time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(7).
- Erdoğan, B. (2017). *Yetişkinlerde mutluluğun merhamet ve saldırganlıkla ilişkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Üsküdar Üniversitesi. Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması*. [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Erkuş, A. (2013) *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Seçkin Yayıncılık: Mersin.
- Eryılmaz, A. (2009). Barışa Yönelik Tutumların Özsaygı ve Cinsiyet Değişkenleriyle İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 12, Sayı 21.
- Eryılmaz, A. & Hasan, A. (2011). Beliren Yetişkinlik Döneminde Özsaygı, Cinsiyet ve Toplumsal cinsiyet Rollerine göre romantik Yakınlığı başlatmanın incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 11(2).
- Erkuş, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Mersin. Seçkin Yayıncılık.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin gelişimi ve görevleri*. Samsun: Biz Ajans Yay.
- Fleming, J.S. & Courtney, B.E. (1984). Dimensionality of self-esteem: II. hierarchical facet model for revised measurement scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(2), 404-421. Doi: 10.1037/0022-3514.46.2.404.
- Fırıncı, Y. M. (2021). *Genç yetişkinlerde internet bağımlılığının sosyal fobi ve yalnızlık ile ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Üsküdar Üniversitesi. Bağımlılık Danışmanlığı ve Rehabilitasyon Bilim Dalı, İstanbul.
- Freud, A. (2011). *Ben ve savunma mekanizmaları*. (Çev: Erim, Y.) Metis Yayınları, İstanbul.
- Furnham, A. & Cheng, H. (2000). Lay theories of happiness. *Journal of Happiness Studies*.

- Galioglu, C. (2014). *Beliren yetişkinlerin yalnızlık ve umutsuzluk düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişki*. [Yüksek Lisans Tezi], Mersin Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Mersin.
- Geçtan, E. (1989). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (2007). *Varoluş ve psikiyatri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gierveld, J. de J., Tilburg, T. Van & Dykstra, P. A. (2006). *Loneliness and social isolation*. (Eds: Vangelisti, A. & Perlman, D.), Cambridge Handbook of Personal Relationships. Cambridge University Press.
- Gülen, Ö. S. (2019). *Düşük sosyo-ekonomik semtlerdeki ergenlerin yılmazlıklarında aile katılımı, okula aidiyet, akran sosyal desteği ve öz-saygının etkileşimi*. [Doktora Tezi], Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Ankara.
- Güloğlu, B. & Kararımak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(2).
- Güngör, A. (1989). *Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gündüz, İ.İ. (2018). *Öz-saygının, moral duygular ve depresyon ile ilişkisinde öz-Şefkat alt boyutunun düzenleyici etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Maltepe Üniversitesi. Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul.

- Güney, S., Akalın, Ç., & İlsev, A. (2007). Duygusal örgütsel bağlılık gelişiminde algılanan örgütsel destek ve örgüt temelli öz-saygı. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 189-211.
- Güçray, S. (1989). *Çocuk yuvasında ve ailelerinin yanında kalan 9-10-11 yaşlarındaki çocukların benlik saygısını etkileyen bazı faktörler*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Hacettepe üniversitesi, Ankara.
- Güvenç, B. N. (2022). *Yetişkinlerin beğenilme arzusu ile sanal ortam yalnızlık ve yetersizlik duygusu ilişkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İstanbul.
- Güzel, A. G. (2019). Çeşitli ülkelerde özel eğitim çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Fakültesi Dergisi*, Cilt: 05, Sayı: 01.
- Hall, E. (2004). Social geographies of learning disability: narratives of exclusion and inclusion. *Area*, 36(3).
- Hollenbeck, J. R., & Brief, A. P. (1987). The effects of individual differences and goal origin on the goal setting process. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 40.
- Huckstadt, L. K. & Shutts, K. (2014). How young children evaluate people with and without disabilities. *Journal Of Social Issues*, 70(1).
- James, W. (1950). *The principles of psychology*. Vol 1. Dover Publications.
- Kalliopuska, M., & Laitinen, M. (1991). Testing loneliness on differential loneliness scale. *Psychological Reports*, 69.

- Kaner, S. (2004). *Engelli çocuğu olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının incelenmesi*. Bilimsel Araştırma Projesi Raporu. Ankara Üniversitesi.
- Kapıcıoğlu, S. (2019). *Üniversite öğrencilerinde merhametin yordayıcıları olarak mutluluk ve kişilik özellikleri*. [Yüksek Lisans Tezi], Yıldız Teknik Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Karaboğa, M., (2011). *Çocuklarda bağlanma stilleri ve benlik saygısının aleksitimi üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi*. [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi], Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Kavak, S. (2007). *Algılanan aile yakınları destek ölçeğinin geliştirilmesi ve 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği algılamaları*. [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kazak, A. E. (1987). Families with disabled children: stress and social networks in three samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*.15 (1).
- Kazak, A.E. & Marvin, R.S. (1984). Differences, difficulties and adaptation: stress and social networks in families with a handicapped child. *Family Relations*. 33 (1).
- Kılıç, S. (2009). *Fiziksel Engelli Çocuğun Evde Bakım Gereksiniminin Aileye Etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kızıldağ, S. (2009). *Akademik başarının yordayıcısı olarak yalnızlık, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Koçak, E. (2008). *Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kohut, H. (1977). *The analysis of the self*. New York: International Universities Press.
- Korman, A. K. (1976). Hypothesis of work behavior revisited and an extension. *Academy of Management Review*, 1.
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Kulaksızoğlu, K. (2003). *Çocuk psikolojisi ve gelişimi*. Kulaksızoğlu, K. Farklı gelişen çocuklar. İstanbul: Epsilon.
- Kuru, A. (2017). *10-14 yaşları arasındaki üstün zekâya sahip çocukların etiketlenme durumunun benlik saygısına ve empati düzeyine etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Okan üniversitesi, İstanbul.
- Kuru, N. (2006). *6 yaş grubu çocuklarda benlik algısını desteklemeye yönelik sosyal duygusal hazırlık programının etkililiğinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükler, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*. 3 (1).

- Larson, R. (1990). The solitary side of life: An examination of the time people spend alone from childhood to old age. *Developmental Review*, 10.
- Lee, R. M., & Robbins, S. B. (2000). Understanding social connectedness in college women and men. *Journal of Counseling and Development*, 78.
- Lyubomirsky, S., Tkach, C., & Dimatteo, M. R. (2006). What are the differences between happiness and self-esteem? *Social Indicators Research*, 78.
- Lyubomirsky, S. (2007). *The How of Happiness: A scientific approach to getting the life you want*. The Penguin Press, NY.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98.
- McMillan, J. H. (1994). The tyranny of self-oriented self-esteem. *Educational Horizons*, 72(3).
- MEB, (2020). *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri*. Ankara: MEB.
- Mercan, N., Oyur, E., Alamur, B., Gül, S. & Bengül, S. (2012). İşyeri Yalnızlığı ve Sosyal Fobi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2015). *Çocuk gelişimi; zihinsel engelliler*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). *Çocuk gelişimi; ortopedik yetersizlik, süreğen hastalıklar ve kaynaştırma eğitimi*. Ankara: MEB.



- Moes D., Koegel R.L., Schreibman L. & Loos LM. (1992). Stress profiles for mothers and fathers of children with autism. *Psychol Report*. 71(3 Pt 2).
- Neff, K. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and identity*, 2(2).
- Neff, K. D. & Vonk, R. (2009). Self-compassion versus global self-esteem: Two different ways of relating to oneself. *Journal of Personality*, 77(1).
- Neff, K. D. (2011). Self-compassion, self-esteem, and well-being. *Social and personalit psychology compass*, 5(1).
- Norman, R. S. & DeWayne, M. (1986). The loneliness experience of collage students: Sex difference. *Psychology Bulletin*, 1.
- Oğuz, Y., Tepe, H., Büken, N.Ö. & Kucur, D.K. (2005). *Biyoetik terimleri sözlüğü*. (1. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Okan, M. (2020). *Genç erişkinlerde çocukluk çağı travmaları, yalnızlık ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki*. [Yüksek Lisans Tezi], Haliç Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Okçu, T. N. (2007). *Öz-saygı, siyasal etkinlik ve algılanan anne-baba tutumları*. [Yüksek Lisans Tezi], Sabancı Üniversitesi. Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Onwuegbuzie, A. J. & Collins, K. M. (2007). A Typology Of Mixed Methods Sampling Designs İn Social Science Research. *The Qualitative Report*, 12
- Ossiannilsson, E., Altınay, F. & Altınay, Z. (2015). Analysis of MOOC spractices from the perspective of learner experiences and quality culture. *Educational Media International Journal*, 52(4), 272-283. <https://doi.org/10.1080/09523987.2015.1125985>.

- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığı yordamada aile işlevleri*. [Yayımlanmayan Yüksek Lisans Tezi], Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özbey, F. (2010). *Aile bireylerinin katılımı*. Cavkaytar, A. *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Maya Akademi.
- Özdemir, H. (2019). *Yalnızlık, kişilik ve ebeveyn yetkinliği bağlamında anne-babaların kendileri ve çocukları için duydukları suç korkuları ve öngördükleri mağduriyet riski*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Okan Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, (2008). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi işitme engelli bireyler destek eğitim programı*. Ankara: MEB.
- Özel Eğitim ve Hizmetler Genel Müdürlüğü. (2020). *Zihinsel yetersiz olan bireyler; aileler için rehber kitapçık*. Ankara: MEB.
- Özkan, İ. (1987). Gençliğin akademik başarısını etkileyen zihinsel ve ruhsal faktörler, *I. Milletler Arası Gençlik Kongresi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özkan, M. (1994). *Güdümlü ve güdümsüz grupla psikolojik danışmanın öz saygı ve kendini kabul değerleri üzerindeki etkisi*. [Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özodaşık, M. (1989). *Yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi: Atılganlık, durumluksüreklı kaygı, depresyon ve akademik başarı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Özoğul, S. N. (1988). *Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun zsayısına etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özsoy, Y., zyrek, M. & Eripek S. (1998). *zel eğitime giriş* (9. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Pancar, A. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yalnızlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Pehlivan, E. & Yelker, Y. (2014). The Relationship between Self-esteem and Exposure to Physical Violence in Adolescents in a Semi-rural Area of Malatya. *International Medikal Journal*. Volume, 3, Issue,3.
- Peplau, L. A. & Perlman, D. (1982). *Theoretical approaches to loneliness*, L. A. Peplau and D. Perlman (ed.), *Loneliness: a sourcebook of current theory, research, and therapy*, New York: Wiley-Interscience.
- Peplau, L. A. & Perlman, D. (1984). *Loneliness research: a survey of empirical findings*, L. A. Peplau and S. Goldston (ed.), *Preventing the harmful consequences of severe and loneliness*, U.S. Government Printing Office.
- Pınar, E. (2018). *zel eğitime gereksinimi olan zihinsel engelli çocukların annelerinin başa çıkma becerileri ile psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Haliç Üniversitesi. Uygulamalı Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Polat, F. N. & Erdem, R. (2017). Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışma yaşam kalitesi ile ilişkisi: sağlık profesyonelleri rneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1; 26.

- Ponzetti, J. J. & Cate, R. M. (1981). Sex differences in the relations between loneliness and academic performance. *Psychological Reports*, 48.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J. & Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 130.
- Rank, Otto. (2001). *Doğum travması*. (Çev.: Sabir Yücesoy). Metis Yay, İstanbul.
- Ryan, R. & Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55.
- Saint Paul, J. (1999). *Estime de soi, Confiance*. Paris: En Soi. Inter Editions.
- Sanford, L.T. & Donavan, M.E. (1999). *Kadınlar ve benlik saygısı*. (Çev: Kunt, S.). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Sarıçam, H. & Erdemir, N. (2019). *Merhamet ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları*. 3. Uluslararası eğitim ve değerler sempozyumu- bildiri tam metinleri sempozyum, ISOEVA.
- Sarıyüce, Ö. (2004). *Altı yaş grubundaki çocukların özsaygı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Schmitt, J. P. & Kurdek, L. A. (1985). Age and gender differences in and personality correlates of loneliness in different relationships. *Journal of Personality Assessment*, 49(5).
- Schultz, N. R. & Moore, D. (1986). The loneliness experienced of college students. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12.

- Seligman, M.E.P. (2002). *Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. handbook of positive psychology*. C. R. Synder, Shane Lopez (Ed.). New York: Oxford University Press.
- Sencar, B. (2007). *Otistik çocuğa sahip ailelerin (anne-babaların) algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sezer, Ö. (2019). *LGBT bireylerin yalnızlık, yaşam memnuniyeti ve sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Trabzon Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Trabzon.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. & Stanson, J. C. (1976). Self-concept: validation of construct interpretations. *Review of Education Reseach*, 46(3).
- Simplican, S. C., Leader, G., Kosciulek, J. & Leahy, M. (2015). Defining social inclusion of people with intellectual and developmental disabilities: an ecological model of social networks and community participation. *Research in developmental disabilities*, 38.
- Simpson, C. & Boyle, D. (1975). Esteem construct generality and acedemic performance. *Educational and Psychological Measurement*, 35.
- Stokes, J. P. & Levin, I. (1986). Gender differences in predicting loneliness from social network characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48.
- Şahin H. N. (Ed.). (1998). *Stresle başa çıkma: olumlu bir yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şeker, G. (2022). *Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile kırılğan narsisizm ve yalnızlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Aydın Üniversitesi. Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Şentürk, S.S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bakımından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, (2002). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tarhan, N. (1998). *Ergenlerin sosyometrik statüleri, cinsiyetleri, akademik başarıları, sınıf düzeyleri ve devam ettikleri okulların sosyo-ekonomik statüsü ile yalnızlık duyguları arasındaki ilişki*. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Konya.

Terrell, F., Terrell, I. S. & Von Drashek, S. R. (2000). Loneliness and fear of intimacy among adolescents who were taught not to trust strangers during childhood. *Adolescence*, 35(140).

Toran, M., Etgüer, D. & Ünsever, Ö. (2017). Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik algılarının incelenmesi. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:4, Sayı:3.

Turnbull, A. (1995). *Exceptional Lives, Special Education in Today's Schools*. Englewood Cliffs. New York: Merrill Press.

Tutal, A. B. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin empati ve öz saygı düzeylerinin okula aidiyet durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Üsküdar Üniversitesi. Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı. İstanbul.

Uruk, A. (2001). *Role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescents*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Ünsal, T. S. & Kapçı, E. G. (2005). Risk factors for suicidal behavior: Psychosocial risk models with Turkish adolescents. *Social Behavior and Personality*, 33(6).
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K. & Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological needs satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52.
- Weiss, F. (2002). Problems of drug dependence, 2002: proceedings of the 64th annual scientific meeting. *The College on Problems of Drug*. Volume 33, Issue 1.
- Wiseman, H. & Guttfreund, D. G. (1995). Gender differences in loneliness and depression of university students seeking counseling. *British Journal of Guidance and Counseling*, 23(2).
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu psikoterapi* (Çev.: Babayiğit, Z.İ.). Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Yakıcı, E. G. (2017). *Beliren yetişkinlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık*. [Yüksek Lisans Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya.
- Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1.
- Yıldırım, F. B. & Demir, A. (2017). Kendini engellemenin yordayıcıları olarak öz saygı, öz anlayış ve akademik özyeterlilik. *Ege Eğitim Dergisi*, (18) 2.
- Yıldırım, G. (2000). Akademik başarımın yordayıcısı olarak yalnızlık, sınav kaygısı ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13.

Yılmaz, E. (2016). *Yönetim kuramları ve eğitim yönetimi*. (Ed: Maya, İ.), Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Lisans Yayıncılık.

Younger, J. B. (1995). The alienation of the sufferer. *Advanced Nursing Science*, 17 (4).

Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı* (22. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.



## Ekler

### Ek 1.

### Etik Kurul Onayı



YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

**BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU**

10.05.2022

Sayın İlker Kocadağ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2022/1281 proje numaralı ve "Ege Bölgesinde Özel Eğitim Gereksinimi Duyan Çocukların Anne-Babalarının Öz-Saygı, Yalnızlık Ve Şefkat-Merhamet Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

*Direnç Kanol*

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

## Ek 2.

## Ölçüm Araçları

## Benlik Saygısı Ölçeği

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
- Çok doğru
  - Doğru
  - Yanlış
  - Çok yanlış

## Merhamet-Şefkat Ölçeği

Aşağıda bazı ifadeler yer almaktadır. Her sorunun karşısında bulunan; **(1) Benim için hiç doğru değil, (2) Benim için doğru değil, (3) Ne doğru ne yanlış, (4) Benim için doğru ve (5) Benim için çok doğru** anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. Sizi tanımlayan en uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Kendimi istikrarlı ve huzurlu hissediyorum.

1 2 3 4 5

## Yalnızlık Ölçeği

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenilen her ifade de tanımlanan duygu ve düşüncüyü ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü her biri için tek bir rakamı daire içine alarak belirtmenizdir.

|  | Ben bu durumu<br><b>HİÇ</b> yaşamam | Ben bu durumu<br><b>NADİREN</b> Yaşarım | Ben bu durumu<br><b>BAZEN</b><br>Yaşarım | Ben bu durumu<br><b>SIK SIK</b><br>Yaşarım |
|--|-------------------------------------|---|--|--|
| 1. Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum. | 1                                   | 2                                       | 3  | 4  |

**Ek 3.****Demografik Bilgi Formu**

1. Yaşınız: 25- 29 \_\_ /30-49 \_\_ /50-59 \_\_ /60 ve Üzeri \_\_
2. Cinsiyetiniz: Kadın \_\_ / Erkek \_\_
3. Çalışma Durumunuz: Çalışıyor \_\_ / Çalışmıyor \_\_
4. Eğitim Durumunuz: Öncesi \_\_ / Lise \_\_ / Lisans \_\_ / Yüksek Lisans \_\_
5. Çocuk Sayısı: 1 \_\_ / 2 \_\_ / 3 \_\_ / 4 \_\_ / 5 \_\_ / 6 ve üzeri \_\_
6. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Sayısı: 1 \_\_ / 2 \_\_ / 3 ve üzeri \_\_
7. Gelir Düzeyiniz: Düşük \_\_ / Orta \_\_ / Yüksek \_\_

**İletişim Bilgileri**

2. Katıldığınız Şehir:

Aydın \_\_ / Afyon \_\_ / Denizli \_\_ / İzmir \_\_

Manisa \_\_ / Muğla \_\_ / Kütahya \_\_ / Uşak \_\_

**Ek 4.****Ölçüm Aracı Kullanım İzinleri**

me 1:42 PM

Merhaba, Ölçek kullanımı hakkı için talep edilen başış karşılanmı...

**Türkiye Çocuk ve Genç Psikiy...** 1:46 PM

to me ▾



ilker kocadağ <[ilkerkocadag@gmail.com](mailto:ilkerkocadag@gmail.com)>, 5 May 2021  
 Çar, 13:42 tarihinde şunu yazdı:

Rosenberg -  
aciklama.doc

Docs

ROSENBERG.doc



Docs

rosenberg.pdf



PDF



Hakan Sarıçam 6:40 PM

to me ▾



İlker Merhaba,  
 Ölçek maddeleri ve puanlama bilgileri ektedir.  
 Akademik çalışma kapsamında memnuniyetle  
 kullanabilirsin.  
 Kolaylıklar ve sağlıklı günler dilerim.

ilker kocadağ <[ilkerkocadag@gmail.com](mailto:ilkerkocadag@gmail.com)>, 12 Nis 2021  
 Pzt, 21:42 tarihinde şunu yazdı:

Hakan Bey Merhaba,

Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans



**Ayhan Demir** 8:49 AM

to me ▾



Merhaba, ölçeğin online olarak uygulanması, yaşı yüksek ve/veya eğitim düzeyi düşük kişilere uygulanması ölçeğin güvenilirliğini düşürmektedir. Bu koşulu danışmanınızla dikkate alarak ölçeği kullanabilirsiniz. Ekte ölçeği ve makalesini gönderiyorum.

Kolay gelsin



YAL.DOC



Docs

Yalnızlık.pdf



PDF

## Ek 5.

### Bilgilendirme Formu

Bu çalışma, “Ege’de Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocukların Ebeveynlerinde Yalnızlık, Özsaygı ve Merhamet Seviyelerinin İncelenmesi” başlıklı bir anket çalışması olup Özel Eğitim ihtiyacı olan çocukların velilerinin yalnızlık hissi düzeylerinin, merhamet-şefkat durumlarının ve öz-saygı kalitelerinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Çalışma Psikolog İlker Kocadağ tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa sahip anne babaların yalnızlık hissi düzeyleri, merhamet-şefkat durumları ve öz-saygı kaliteleri ile ilgili ilişkileri ortaya konacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, anket uygulaması yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler niteliksel yöntem ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programından İlker Kocadağ’a (mail/tel) yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: İlker Kocadağ

Adres: Lefkoşa / KKTC

Cep Tel: 05488561972

**Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.**

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

**Ek 6.****Onam Formu**

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, araştırmacı İlker Kocadağ tarafından, Yrd. Doç. Dr. Ezgi Ulu danışmanlığı ile Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Anketlerin amacı; özel eğitim gereksinimi olan çocukların anne babalarında öz-saygı, şefkat merhamet ve yalnızlık düzeylerinin farklı kriterlere göre incelenmesine yardımcı olmaktır. Anketler 10 ila 15 dakika sürmekte ve elde edilecek bilgiler yalnızca tez kapsamında kullanılacaktır. Sizden ricam, çalışmanın başarıya ulaşması için ölçeklerde yer alan ifadeleri dikkatlice okuyup boş soru bırakmadan size en uygun olan ifadeyi işaretlemenizdir. Katılımcıların kimliği gizlilik esası gereği gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına bağlıdır. Sorulara vereceğiniz samimi ve dürüst cevaplar araştırmanın bilimsel niteliği açısından son derece önemlidir. Detaylı bilgi edinmek için [ilkerkocadag@gmail.com](mailto:ilkerkocadag@gmail.com) başvurabilirsiniz.

Bilimsel katkı ve yardımlarınız için sonsuz teşekkürler.

Psikolog

İlker Kocadağ

## Ek 7.

## İntihal Raporu

## İLKER KOCADAĞ TEZ

## ORJİNALLİK RAPORU

% **14**  
BENZERLİK ENDEKSİ

% **14**  
İNTERNET KAYNAKLARI

% **4**  
YAYINLAR

% **8**  
ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

## BİRİNCİL KAYNAKLAR

|   |  |    |
|---|--|----|
| 1 | <a href="http://openaccess.hku.edu.tr">openaccess.hku.edu.tr</a><br>İnternet Kaynağı         | %2 |
| 2 | <a href="http://acikbilim.yok.gov.tr">acikbilim.yok.gov.tr</a><br>İnternet Kaynağı           | %1 |
| 3 | <a href="http://openaccess.izu.edu.tr">openaccess.izu.edu.tr</a><br>İnternet Kaynağı         | %1 |
| 4 | Submitted to Beykent Üniversitesi<br>Öğrenci Ödevi   | %1 |
| 5 | <a href="http://dergipark.org.tr">dergipark.org.tr</a><br>İnternet Kaynağı                   | %1 |
| 6 | <a href="http://pdfs.semanticscholar.org">pdfs.semanticscholar.org</a><br>İnternet Kaynağı   | %1 |
| 7 | Submitted to Kocaeli Üniversitesi<br>Öğrenci Ödevi   | %1 |
| 8 | Submitted to Yakın Doğu Üniversitesi<br>Öğrenci Ödevi  | %1 |
| 9 | <a href="http://acikerisim.erbakan.edu.tr">acikerisim.erbakan.edu.tr</a><br>İnternet Kaynağı | %1 |



**Ek 8.****Özgeçmiş**

İlker Kocadağ 1989 yılında Kayseri’de doğmuştur. İlk ve orta eğitimini Türkiye’nin çeşitli bölgelerindeki illerde tamamlamış, Lisans eğitimini Girne Amerikan Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi, Psikoloji alanında 2018 yılında tamamlamıştır. 2019 yılında özel bir psikiyatri ve danışma merkezinde psikolog olarak bir yıl görev aldı. Yüksek Lisans eğitimini Klinik Psikoloji alanında Yakın Doğu Üniversite’sinde almıştır. Yüksek Lisans tez çalışmasını “Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinde öz saygı, yalnızlık ve merhamet seviyelerinin incelenmesi” konusu ile gerçekleştirmiştir.